

Uttalelser fra Fellesforbundets

7. ordinære landsmøte

9. – 14. oktober 2015

Organisasjonsutvikling og rekruttering	2
Rammebetingelser og forutsigbarhet i en usikker verden	4
Klimapolitikk	12
Skole og utdanning av fremtidens fagarbeider	14
Internasjonal solidaritet i en usikker verden	17
Flyktningekrisa krev handling no	20
Et seriøst og godt organisert arbeidsliv	22
Trygghet og forutsigbarhet i hverdagen	31
Fagligpolitiske utfordringer	35
Den politiske situasjonen - Stortingsvalet 2017	37
Ja til arbeid - behov for sterkere tiltak i statsbudsjettet	38
Nei til meir søndagsopning av butikkar - Nei til generell væpning av politiet	40

Organisasjonsutvikling og rekruttering

For å forsvare tariffavtalene og ha en sterk posisjon i arbeidslivet, må Fellesforbundet ha en høy organisasjonsgrad og målrettet aktivitet knyttet til rekruttering og organisasjonsbygging.

Fellesforbundet skal være en organisasjon basert på aktiv deltakelse og et bredt engasjement blant medlemmer og tillitsvalgte. Utviklingen av organisasjonen må derfor ta utgangspunkt i den enkelte arbeidsplass. Oppgaven til den øvrige delen av organisasjonen må i første rekke være å bidra til at tillitsvalgte og medlemmer settes i stand til å ivareta sine lønns- og arbeidsvilkår.

Landsmøtet mener det er viktig at forbundet fortsatt satser på å bygge organisasjonen og øke organisasjonsgraden der forbundet allerede har medlemmer og avtale. Forbundet må også jobbe for å organisere på nye arbeidsplasser. Videre må det arbeides med å få fram tillitsvalgte som kan skolerer og settes i stand til å møte utfordringene lokalt. Sterke klubber og dyktige tillitsvalgte med de nødvendige kunnskaper og forhandlingsstyrke er viktig for å sikre medlemmenes lønns- og arbeidsvilkår og bedre grunnlaget for økt rekruttering innenfor forbundets bransjer.

Det er mange tillitsvalgte som mangler grunnleggende kunnskap om lov- og avtaleverk for å kunne utøve sitt verv på en tilfredsstillende måte. I tillegg til grunnleggende kunnskap skal skoleringstilbudet sikre de tillitsvalgte nødvendige kunnskaper for å ivareta medlemmenes interesser på arbeidsplassen. For å sikre at det samlede tilbudet er tilfredsstillende, må tradisjonell kursvirksomhet benyttes sammen med andre former for opplæring. Alt fra nettbasert opplæring til mer direkte og systematisk kompetanseoverføring gjennom den daglige kontakten med andre tillitsvalgte.

Landsmøtet mener det i løpet av landsmøteperioden må foretas en gjennomgang av dagens samlede kurs- og opplæringstilbud for å sikre at forbundets skoleringstilbud oppfyller kravene til en tilfredsstillende tillitsvalgtsopplæring, og at flere tillitsvalgte tilegner seg kunnskap som er nødvendig for være en dyktig tillitsvalgt/medlemmer og god ambassadør for felleskapet.

Rekruttering skal være en integrert del i alle faglige aktiviteter. Det betyr at hele forbundets organisasjon har ansvar og oppgaver knyttet til Fellesforbundets totale rekrutteringsarbeid. Dette krever eierskap fra den enkelte tillitsvalgt, forbundets avdelinger, tariff- og bransjerådene, forbundets ansatte og forbundsledelsen ved å målbære betydning av rekruttering i det daglige og gjennom handling ta ansvar for arbeidet.

Som et ledd i dette arbeidet skal det utarbeides målsettinger og handlingsplaner for rekrutteringsarbeidet i alle ledd i organisasjonen. Det må i tillegg være gode rutiner for å gjennomføre et aktivt og systematisk arbeid med oppsøkende virksomhet.

Et viktig organisatorisk tiltak for å møte utviklingen i bemanningsbransjen er å styrke arbeidet med rekruttering og organisasjonsbygging. Forbundet bør i den sammenheng utarbeide en felles strategi med deltakelse fra tillitsvalgte, forbundets avdelinger og miljøer som har erfaring på området.

Forbundet mister mange medlemmer som er på vei ut av en jobb, eller i overgangsfasen mellom to jobber. De fleste erfaringene tilsier at direkte og personlig kontakt i denne fasen

gjør at vi kan beholde mange av dem som medlemmer. Det vil derfor være avgjørende at medlemmer som endrer sitt arbeidsforhold følges opp gjennom gode rutiner.

Fellesforbundet er et lærlingforbund. Det er til en hver tid nesten 20 tusen lærlinger innenfor forbundets fagområder og mange av disse er ikke organisert. Det er viktig at det skapes forståelse for at lærlinger er en del av det ordinære arbeidslivet og trenger beskyttelse i form av medlemskap i forbundet. Lærlinger utgjør en stor gruppe som det er viktig å møte så tidlig som mulig, og gi plass i klubb og fagforeningsarbeidet. Informasjon på videregående skoler om fagbevegelsen vil derfor være en viktig innsatsfaktor. Det må derfor gjennomføres planmessig skoleinformasjon med oppfølging med tilbud om elevmedlemskap og oppfølging når de tegner lærlingkontrakt.

Situasjonen rundt et tariffoppgjør er en viktig arena for bevisstgjøring av tariffavtalene, forhandlingsstyrke og agitasjon for organisering. Landsmøtet mener det må gjennomføres en offensiv for å bidra til økt organisering og større deltakelse ved uravstemning ved tariffoppgjørene.

Rammebetingelser og forutsigbarhet i en usikker verden

Fellesforbundet organiserer arbeidstakere innenfor de fleste bransjer i Norge som møter internasjonal konkurranse. Tryggheten for våre arbeidsplasser er avhengig av at norske bedrifter samlet sett har vilkår som gjør dem i stand til å møte konkurransen og vinne oppdrag og kontrakter. Med vårt relative høye kostnadsnivå er det krevende. Det forutsetter både høy produktivitet og gode rammevilkår. Landsmøtet mener stabile rammevilkår gir trygghet for våre arbeidsplasser, og grunnlag for nye investeringer og nye bedriftsetableringer i Norge.

Internasjonale avtaler

Norge er et lite land med en åpen økonomi i en stadig mer globalisert verden og er mer avhengig av klare og tydelige kjøreregler for handel enn andre, større nasjoner. Derfor er det avgjørende for Norge at vi har handelsavtaler som gir norsk industri og tjenesteproduksjon like vilkår. Selv om tollbarrierer i stor grad er avvirket, eksisterer de fortsatt i noen viktige markeder. Norsk næringsliv møter bl.a. fortsatt omfattende tekniske handelshindringer i form av andre lands nasjonale regler, sertifiseringskrav og standarder. Dette hindrer vår mulighet til å konkurrere på like vilkår og svekker våre muligheter til å vinne kontrakter.

Handelsavtaler gir lettelse i eksisterende handelshindre mellom land som er part i avtalen. En liten, åpen økonomi som den norske taper konkurransekraft når sentrale handelspartnere inngår handelsavtaler som Norge ikke er en del av. EU er vår klart største handelspartner og mottar, i følge SSB, rundt 80 prosent av norsk eksport. Et tett handelspolitisk forhold til EU er derfor helt avgjørende. I Fellesforbundets landsmøte er det pekt på to alternativ. En reforhandlet handelsavtale fra 1973 eller en EØS-avtale som vi har i dag. Med EØS-avtalen er til sammen 31 land i Europa med 500 millioner mennesker knyttet sammen i et felles marked. Dette markedet er fritt for handelshindringer og gir like konkurranseregler. Det medfører store utfordringer når et felles regelverk skal kompromises fram. Norge kan utvilsomt framforhandle et alternativ til EØS i form av en bilateral handelsavtale. Imidlertid kan det hefte stor usikkerhet om en slik avtale vil dekke de behov Norge har. Det er bred politisk enighet i Norge om at EØS-avtalen er avgjørende for norsk næringslivs konkurranseevne. Fellesforbundet fastslår at vårt handelspolitiske forhold til Europa er EØS-avtalen.

Landsmøtet krever at det arbeides aktivt for å påvirke EU-regelverk som har betydning for oss og at vi bruker det handlingsrommet som EØS-avtalen gir. Norske myndigheter bestemmer hvordan et EU-direktiv skal implementeres i norsk lov. Fellesforbundet skal jobbe for at norske myndigheter går imot begrensninger i retten til kollektive kampmidler, det kollektive forhandlingssystemet og retten til nasjonal lønnsdannelse. ILO-konvensjoner, norske tariffavtaler og norsk arbeidslivslovgivning må gis forrang foran EU-regler.

Det pågår for tiden forhandlinger om en frihandelsavtale for tjenester -TISA - hvor Norge deltar og en frihandelsavtale mellom EU og USA – TTIP – hvor Norge ikke er part. Dersom forhandlingene fører frem vil begge avtalene kunne ha stor betydning for norsk industri- og næringsliv. TTIP vil, selv om vi ikke er part i en eventuell avtale, få stor betydning for vår handel særlig i forhold til USA. Norge vil måtte vurdere å inngå en tilsvarende avtale med USA for å ikke bli konkurransemessig skadelidende. Landsmøtet krever full åpenhet i forhandlingene, noe som til nå har vært en mangelvare. Avtalene må ikke inneholde noen liberaliseringer som svekker faglige rettigheter, miljøstandarder eller forbrukerrettigheter. Avtalene må ikke inneholde noen klausuler som binder opp framtidige regjeringer, og

avtalene må ikke inneholde aksept for at investorer skal få egne tvistesystemer der de kan kreve erstatning for mulige konsekvenser av demokratisk vedtatte lover. Når avtalene er ferdigforhandlet krever Fellesforbundet at myndighetene, før de tar stilling, gjennomfører en grundig konsekvensutredning som tar opp våre krav og betydningen av avtalene for norsk næringsliv. Etter en slik utredning vil forbundet vurdere hva vi mener norske myndigheter skal foreta seg i forhold til TISA og TTIP.

Selv om Norge, som et lite land, er avhengig av et godt regelverk for internasjonal handel, må vi ta til orde for og kunne begrense handelen med stater og regimer som okkuperer andres territorium eller fører en uakseptabel politikk mot egne innbyggere. Landsmøtet krever derfor at regjeringen går i spissen for en internasjonal boikott av israelske varer produsert på palestinsk land og marokkanske varer produsert i Vest-Sahara.

Staten må bidra til et stabilt nasjonalt eierskap

Vi har lang erfaring med statlig eierskap i store industribedrifter i Norge. Det har bidratt til et forutsigbart og langsiktig eierskap som har utviklet og styrket bedriftene også i usikre tider med lavkonjunktur. Vårt statlige eierskap ble etablert gjennom politiske beslutninger og vilje i en tid hvor statlig kapital var en mangelvare. I dag er politisk vilje mangelvare. Fellesforbundet ber regjeringen utrede en modell for et nytt eierskapsinstrument for hvordan staten, i samarbeid med private norske eiere, kan sikre nasjonal forankring av viktige bedrifter innenfor strategiske næringer i Norge.

Den norske modellen – vårt fremste næringspolitiske konkurransefortrinn

Det er avgjørende at det føres en næringspolitikk som evner å videreutvikle de bransjene og bedriftene vi allerede har, og evner å ta landets ressurser i bruk. Nye produkter og nye bedrifter skapes oftest som avleggere av eksisterende bedrifters markedskunnskap og kompetanse.

Landsmøtet minner om at den norske modellen med likeverdig dialog er vårt fremste fortrinn og ressurs. Ikke bare samarbeidet mellom partene i arbeidslivet og myndighetene er viktig, men også samspillet mellom ledelse, funksjonær/ingeniører og fagarbeidere. Her ligger nøkkelen til høy produktivitet og omstillingsevne. Selvstendige fagarbeidere med høy kompetanse sier ikke bare ifra når de ser at noe kan gjøres annerledes og bedre, de gjør det bedre. Gjensidig tillit preger arbeidshverdagen i våre konkurransedyktige bedrifter. Dette skiller oss fra andre og gir oss et unikt konkurransefortrinn vi må beholde og videreutvikle.

Et arbeidsliv med respekt for erfaringsbasert kompetanse stimulerer til utvikling og innovasjon. Produksjonsleddet er alltid utsatt for konkurranse fra lavkostland, men vår styrke ligger i kvalitet, i kompetanse, produktivitet og innovasjon. Det er en gjensidig sammenheng mellom produksjon og innovasjon. Nyskaping i småbedrifter og gjennom grundere er viktig, men realiteten er at mesteparten av innovasjonen og de nye arbeidsplassene kommer i, og i tilknytning til, eksisterende bedrifter. Det er viktig at politikken og virkemiddelapparatet forholder seg til denne realiteten.

Virkemidler for nyskaping og endring

Mange norske bedrifter opererer i markeder med store muligheter og hvor kravet til endringstakt og innovasjon er stor. Andre bedrifter opplever fallende markeder, hvor omstilling og nytenkning er nødvendig. Felles for disse bedriftene er at de har godt kvalifisert arbeidskraft, men mangler tilgang på langsiktig kapital for omstilling og teknologiutvikling.

Det er et hull i det offentlige virkemiddelapparatet for utvikling og omstilling av større og modne bedrifter, som igjen har en underskog av små og mellomstore leverandører.

Landsmøtet er opptatt av at vi skal ha et helhetlig virkemiddelapparat som kan tre inn i alle faser av en bedrift eller et produkts utvikling, enten det er i såkorn-, risikokapital-, kommersialiserings- eller omstillingsfasen. En av de største manglene ved det norske virkemiddelapparatet er få virkemidler for store prosjekter og kostnadskrevende innovasjonsløft. Videreutvikling av virkemidler knyttet til etablering av pilot- og demonstrasjonsanlegg er viktig for å styrke norsk næringslivs internasjonale konkurransekraft fremover. Vi må også legge til rette for at norske bedrifter, gjennom EØS-avtalen, bedre kan utnytte muligheter for bedriftssamarbeid, teknologioverføring og tilgang til FoU-midler. Vi må evne å utnytte den fleksibiliteten som EUs klimarammeverk gir rom for. Landsmøtet vil understreke betydningen av at CO₂-kompensasjonsordningen videreføres. Det gir industrien forutsigbarhet for langsiktige investeringsbeslutninger.

Vi må sørge for å ha næringer i Norge som kan bære sysselsetting med det lønnsnivået et høykostland og velferdssamfunn forutsetter. Vi kan ikke konkurrere globalt på timekost, men gjennom høy produktivitet, smartere måter å produsere på og gjennom et stort kunnskapsinnhold i våre produkter og tjenester som markedet etterspør. Landsmøtet mener derfor at det er et grunnleggende mål for forskningspolitikken å stimulere til innovasjon som fremmer verdiskaping og bidrar til å skape gode og fremtidsrettede arbeidsplasser i Norge.

Næringsrettet forskning må prioriteres, og innsatsen må *rettes mot* næringer der vi har ledende posisjoner, som marin og maritim sektor, offshore-petroleumsnæringen, fornybar energi, klimaeffektive bygg og skogbaserte næringer. Gjennom forskningsprogrammer og støtteordningene til bedriftsintern forskning og utvikling må koblingen mellom den erfaringsbaserte kompetansen og forskning ute i bedriftene styrkes ytterligere.

Det statlige virkemiddelapparatet for miljøteknologi har vokst seg stort, men er likevel utilstrekkelig. Flere bedrifter og bransjer må på banen. Fellesforbundet mener at man i større grad må se Innovasjon Norge, SIVA og Norges forskningsråds virkemidler i sammenheng, og skape arenaer også på tvers av næringer. Det er viktig at virkemiddelapparatet også bygger, utvikler og eier infrastruktur for næringsutvikling og innovasjon. Virkemidler som fremmer utvikling av automatisering og ny teknologi må prioriteres. Det gir kompetente fagarbeidere større mulighet til å øke verdiskapingen.-Erfaringene med Omstillingsloven i forbindelse med bedriftsnedleggelse viser at den ikke fungerer etter hensikten. Lønnsomme bedrifter har blitt nedlagt og produksjon flytta til utlandet. Landsmøtet mener derfor at Omstillingsloven må endres slik at samfunnets og de ansattes interesser ivaretas.

Globale selskaper og nasjonenes kamp om arbeidsplasser har ført til økt skattekonkurranse landene imellom. For å beholde bedrifter og tiltrekke seg investeringer må også Norge tilpasse sin bedriftsbeskatning. Samtidig må norske myndigheter arbeide aktivt for internasjonale avtaler som evner å demme opp for en slik ødeleggende skattekonkurranse.

En aktiv næringspolitikk

Ambisjonen om å ta våre ressurser i bruk, både på land og i havet, har kjennetegnet norsk næringspolitikk. Ønsket om å avdekke mineralforekomster, forvalte våre fiskeressurser og utvikle en bærekraftig havbruksnæring har hatt bred oppslutning. Denne ambisjonen har også kjennetegnet norsk petroleumspolitik og lovgivning. Det er en bred enighet i folket og i Stortinget om en aktiv letevirsomhet slik at drivverdige olje- og gass ressurser kan oppdages,

utvikles og settes i produksjon. Landsmøtet beklager derfor at et lite mindretall i Stortinget over lang tid har klart å skape usikkerhet om forutsigbarheten i vår ressurspolitikk. Det skapes usikkerhet om adgangen til å utvinne mineralforekomster og skogressurser, og om langsiktig tilgang på areal for leting etter våre olje og gassforekomster.

Norge er en energinasjon

Tilgang på kraft til stabile og forutsigbare priser er viktig for industriell utvikling. Energieffektivisering, økt kraftproduksjon og et forsterket linjenett er de viktigste tiltakene for å bedre tilgangen på kraft og sikre stabile priser. Norsk avhengighet av vannkraft gjør oss sårbare i år med lite nedbør. Kraftprodusentene må stimuleres til å modernisere og kontinuerlig oppgradere eksisterende anlegg. Landsmøtet krever likeverdige nettariffer i regionalnettet og sentralnettet for store forbrukere. En omlegging til gjennomgående tariff for industrien bør basere seg på den modellen som i dag gjelder for sentralnettet. Norge er som vannkraftnasjon ledende på fornybar energi. Det har også vært satset mye på forskning innenfor andre fornybare energikilder, som bioenergi, solenergi og offshore vindkraft. Dette utviklingsarbeidet bør følges opp med et fullskala test- og demonstrasjonsenter som vil kvalifisere norske leverandører til å ta del i det store globale markedet for offshore vind.

Norge har bygd opp en næringsklynge i verdensklasse rundt olje- og gassutvinning. Virksomheten omfatter alt fra utdanning, forskning og utvikling, til leverandørindustri og myndighetsforvaltning. I dag utvikler store deler av norsk næringsvirksomhet seg i et samspill med olje- og gassnæringen. Svært mange arbeidsplasser er derfor direkte avhengig av denne næringen. Olje- og gassnæringen vil være et fundament for norsk næringsliv i mange tiår framover.

Jevn og høy aktivitet på norsk sokkel er en forutsetning for at vi kan utvikle vår verdensledende kompetanse i tilknytning til offshorenæringene. Denne kompetansen er grunnmuren i utformingen av fremtidens industriarbeidsplasser. Høyere effektivitet oppnås best gjennom samarbeid mellom oljeselskap og leverandører, og gjennom konkrete prosjekt i norske bedrifter. Internasjonale konkurranseregler gir store eksportmuligheter for norsk leverandørindustri og har åpnet norsk sokkel for internasjonal konkurranse. Internasjonale regler er imidlertid ikke til hinder for at kvalitet og leveringsdyktighet skal verdsettes. Aktiviteten på norsk sokkel skal bygge på de beste sikkerhets- og miljøstandardene som er tilgjengelig. Norske myndigheter må derfor legge strenge retningslinjer til grunn for selskapenes kvalitetskrav ved valg av utbyggere og leverandører. Økt vedlikehold og modifikasjonsaktivitet er nødvendig for å ta igjen etterslepet. Plugging av brønner må igangsettes av miljø og sysselsettingshensyn. Tiltak for økt utnyttelsesgrad i eksisterende felt må iverksettes.

Mulighetene som ligger i KonKraft-arenaen må utnyttes bedre for å styrke konkurransekraften i hele olje- og gassklyngen. Viktige anbefalinger i Konkraft rapporten fra 2013 må følges opp med konkrete initiativ, og myndighetene, både som selskaps- og ressurser har et sælig ansvar for å sikre at dette blir gjort. Basert på de gode erfaringer med Norsok, ber Fellesforbundet regjeringen ta initiativ til et nytt Norsok 2 for å intensivere samarbeidet mellom aktørene i oljeindustrien. Videre må regjeringen iverksette en gjennomgang av konsekvensene for leverandørindustrien av sammenslåingen av Statoil og Hydros olje- og gassdivisjoner på bakgrunn av Stortingets forutsetninger fra 2007 om å nøye følge konsekvensene for norsk leverandørindustri, samt i lys av det samfunnsansvar selskapet har som dominerende aktør på norsk sokkel. Det må bli slutt på at kontrakter til norsk sokkel tildeles utenlandske dumpingtilbud basert på urealistisk prising og avvik fra standard bransjekontrakt. Fremtidige kontraktstildelinger må skje etter evalueringskriterier som

vektlegger kvalitet og leveringssikkerhet i forhold til pris, og ved bruk av omforente standardkontrakter. Fellesforbundet forventer at det nedsettes et offentlig utvalg som utarbeider en uholdt rapport om årsakene bak alle forsinkelser og kostnadsoverskridelser i utenlandske leveranser, og hvilke konsekvenser dette får for industri og samfunn.

Ny næringsutvikling knyttet til olje- og gassnæringen i nord vil bli sterkere i årene som kommer. For Fellesforbundet er det avgjørende at dette gir ringvirkninger på land, den må komme næringslivet i Nord-Norge til gode, og bidra til økt sysselsetting og verdiskaping både regionalt og nasjonalt. Landsmøtet mener derfor at Nordland VI åpnes for lettevirksomhet og at det så snart som mulig igangsettes en konsekvensutredning av petroleumsaktivitet i Nordland VII og Troms II. Landsmøtet legger vekt på at lettevirksomhet og eventuell utvinning fra funn må baseres på norsk verdensledende teknologi som ivaretar tungtveiende hensyn til miljø, sikkerhet og sameksistens med fiskeri- og reiselivsnæringen.

Norsk olje- og gassproduksjon har lave utslipp. Landsmøtet mener at næringen fortsatt har betydelig potensial for utslippsreduksjon. Gjennom nye FOU-programmer må leverandørindustrien stimuleres til å videreutvikle teknologiske olje- og gassløsninger til kommersielle og klimavennlige produkter også til andre markeder. Teknologier for miljøovervåking er et eksempel på dette.

Norge er i front i utviklingen av karbonfangst og -lagring (CCS). For at verden skal nå sine klimamål er vi avhengig av at dette lykkes. En vellykket kommersiell CCS-teknologi vil ha et stort globalt marked. Landsmøtet mener derfor arbeidet med å realisere fullskala CCS-anlegg i Norge må forsterkes. Gassnova må styrkes med sikte på mulighetsstudier og senere realisering og iverksetting av minst ett fullskala renseanlegg i Norge innen 2020, og utredning og realisering av infrastruktur for transport og lagring av CO₂ slik at dette er på plass til samme tid.

Det offentlige må være en krevende og utviklende kunde

Staten spiller en viktig rolle som lovgiver. Sammen med andre offentlige myndigheter har de også en viktig rolle som innkjøper. Offentlige anskaffelser har definisjonsmakt med-betydning for hvordan det øvrige næringslivet opererer og innretter seg. Offentlige innkjøp må gjennomføres på en måte som fremmer et seriøst norsk arbeids- og næringsliv, skaper tillit i folket til forvaltningen av samfunnets økonomi og bidrar til en likeverdig konkurranse, fri for kriminalitet og sosial dumping. Landsmøtet mener at man i stat, kommuner og fylker må ha høye standarder for offentlige innkjøp. Det har etter hvert blitt vedtatt flere modeller i kommune-Norge når det gjelder å sette krav til sine leverandører. Her er krav til lærlinger, fagarbeidere, språk, begrensninger i bruk av underleverandører, sanksjoner og reaksjoner ved brudd på disse kravene eksempler til etterfølgelse. Det må være nulltoleranse for sosial dumping og arbeidslivskriminalitet uansett nivå på offentlige anskaffelser.

Det offentlige må ha god innkjøpskompetanse og vektlegge mer enn kun pris på innkjøps tidspunktet som kriterium i offentlige anbud. Som innkjøper må det offentlige stille krav til livssyklusenkning, kvalitetsinnhold og miljøinnhold. Det er det økonomisk mest fordelaktige tilbudet totalt sett over innkjøpets levetid som bør være avgjørende. Gjennom midler til kunnskapsutvikling og risikovillighet i bruk av nye løsninger, vil offentlige prosjekter også gi gode lærings- og utviklingsgevinster. Ved å stille krav til innovasjon i prosjekter det offentlige bestiller, vil de bidra til å øke den nasjonale innovasjonskraften. Dette bør utnyttes bedre.

En fremtidsrettet byggenæring

På samme måte som høye kvalitets- og miljøkrav har utviklet leverandørnæringen til olje- og gassektoren må myndighetene evne å utvikle byggenæringen. Samfunnets verdiskaping er avhengig av at byggenæringen kan levere velfungerende bygg til bedrifter, industri, offentlige virksomheter og private husholdninger. Offentlige virksomheter er en viktig kunde for byggenæringen og må bruke sin innkjøpsmakt til å stille krav ovenfor leverandører om å legge tilrette for økt rekruttering til bransjen, etterspørre fagkompetanse og faste ansatte. Hvilke krav det offentlig stiller gjennom sine innkjøp er avgjørende om vi skal evne å utvikle en innovativ og fremtidsrettet byggebransje.

En effektiv og lønnsom byggenæring trenger kompetente arbeidstakere. Landsmøtet er bekymret for utviklingen innenfor det private byggemarkedet for rehabilitering, ombygging og tilbygg (ROT-markedet) hvor private huseiere i hovedsak står som byggherrer. Vi krever derfor en mer kraftfull oppfølging av forslagene i rapporten "Enkelt å være seriøs", som en samlet næring overleverte regjeringen i 2014.

Byggsektoren har et stort potensial for energisparing, og nye byggforskrifter stiller høye krav til energieffektivitet. Like viktig er den eksisterende bygningsmassen, der mange bygg med høyt energibehov er modne for renovering. Energibehovet må ned, og arbeidene må utføres på en forsvarlig måte. Enovas tilskuddsordninger for enøktiltak må derfor bidra til å fremme seriøsitet i byggebransjen.

Forsvar nordområdene

Stoltenberg II regjeringen lanserte nordområdene som et strategisk satsingsområde som skulle legge til rette for langsiktig verdiskaping, samtidig som vi skulle sikre nasjonale interesser og utvikling. Landsmøtet forutsetter at den nåværende regjeringen følger opp denne satsingen. Sikkerhetsspørsmål, miljøhensyn og behov for kompetansebygging, må sees sammen med hele regionens muligheter for næringsutvikling. Fellesforbundet vil arbeide for at fagbevegelsen utvikler en egen næringspolitisk handlingsplan. Forsvarets rolle i nord er av vital betydning for suverenitetshevdelse og overvåking. Det må satses mer på faktisk tilstedeværelse i Nord-Norge. Derfor må forsvaret i større grad ha sine hovedaktiviteter og operative baser i nord. Våpengrenene må ha økt fysisk tilstedeværelse i den nordlige landsdelen for å kunne ivareta nasjonale forvaltnings- og sikkerhetspolitiske interesser i nordområdene. Heimevernet må få tilgang til mer moderne utstyr. Forsvarets operative evne er avhengig av økte økonomiske ressurser for å kunne ivareta våre nasjonale interesser. Fellesforbundet støtter derfor målsetting om at 2 % av vårt bruttonasjonalprodukt avsettes til forsvarsformål.

Forsvarsindustri

Landsmøtet mener at det av sikkerhets- og beredskapshensyn er viktig at Forsvaret bidrar til en høy selvforsyningsgrad når det gjelder produksjon og vedlikehold av forsvarsmateriell. Strategisk offentlig eierskap i forsvarsindustrien vil også være av avgjørende betydning for det sikkerhetsmessige aspektet. Ved anskaffelser utenfor landets grenser må norske myndigheter sikre industrisamarbeidsavtaler i form av gjenkjøp og andre ordninger som bidrar til nasjonal verdiskaping, og utvikling og teknologioverføring. Vedlikeholdsavtaler er i økende grad integrert i kontrakter ved kjøp av forsvarsmateriell. Da er det viktig å sikre at Forsvaret kan opprettholde nødvendig vedlikeholdskompetanse i Norge, både som en integrert del av Forsvaret selv, og i form av samarbeidsavtaler med nasjonal forsvarsindustri. Regjeringen må sikre at vedlikehold av motorene til de nye jagerflyene F35 blir utført i

Norge. Det er viktig å sikre det flytekniske miljøet i Norge både på militær og sivil side. Utdanningstilbudet i Norge må opprettholdes.

Norge skal i løpet av de nærmeste årene anskaffe minst tre avanserte kystvaktfartøyer. Landsmøtet mener at offentlige forsvarsanskaffelser som dette slik at det legges til rette for norske leverandører. For Forsvaret er det også et sikkerhets- og beredskapselement i at vi nasjonalt innehar kompetanse på bygging, utvikling av utstyr og vedlikehold av denne type fartøy. For at norsk forsvarsindustri skal kunne konkurrere på det internasjonale markedet må det etableres forutsigbarhet for at det innenfor rammen av NATO praktiseres et felles strengt regelverk og en felles norm for sluttbrukerdokumentasjon ved kjøp og salg av våpen.

Samferdsel og miljøvennlig flåtefornyelse

Gode kommunikasjonsløsninger og infrastruktur har stor betydning for bedriftenes kostnader og konkurranseevne og er samtidig en nøkkel for å innfri våre klimamål. Regjeringas ambisjoner i nasjonal transportplan må derfor følges opp, og det offentlige må ha ansvaret for at gode kollektivløsninger bygges ut. Fornyning av ferge- og hurtigbåtflåten er et aktuelt eksempel på mulige miljøteknologisatsinger med både effekt på utslipp og et stort markedspotensial. Svært mange av våre 440 fergesamband har et utslitt materiell, mange ferger er over 30 år gamle. Det er en betydelig utslippskilde. Norsk maritim sektor er verdensledende på å utvikle og levere ferger basert på null- og lavutslippsteknologi, som batteri, brenselcelle, gass (LNG) og hybride løsninger. En batteriferge er allerede satt i drift. Den lange levetiden for slike investeringer synliggjør behovet for å innføre krav til lav- og nullutslippsteknologi nå. Landsmøtet krever derfor at myndighetene i dag tar merkostnadene ved innfasing av ny teknologi og utformer sine anbud funksjonelt, men med så strenge utslippskrav at slike muligheter benyttes når nye ferge- og hurtigbåtanbud utlyses.

Reiselivet

Økt verdiskaping med grunnlag i helårs sysselsetting er etter landsmøtets syn det viktigste målet i reiselivspolitikken. Da må næringen gis forutsigbare rammebetingelser gjennom et høyt nivå på statens bidrag til markedsføring i utlandet og forsterket satsing på god organisering av reiselivdestinasjonene. Flere rapporter har beskrevet utfordringene for serveringsnæringen. Landsmøte vil advare mot å fjerne Serveringsloven slik det er tatt til orde for. Vi mener det er bedre å bygge opp under de profesjonelle og seriøse delene av utelivsbransjen ved å slå sammen serverings-, alkohol- og matloven til en næringslov for hotell og restaurantnæringen. Fellesforbundet vil fortsette arbeidet for økt seriøsitet, bl.a. ved å gi reiselivet mulighet til å velge å kunne operere uten å måtte håndtere kontanter

Havbruk

Landsmøtet ønsker en bærekraftig vekst i havbruksnæringen. Forbundet mener det må stilles strenge krav til bekjempelse av lakselus, utslipp av næringssalter og generell fiskehelse i en handlingsregel for videre vekst. Norge har de beste forutsetningene til å lykkes som verdens fremste sjømatnasjon, men uten forskning, lærlingplasser og en sterkere næringsmiddelindustri vil ikke målet nås. Landsmøtet peker på at konsekvensen er redusert verdiskaping i Norge når det ikke stilles krav om dette for større eiere og i utlysning av nye konsesjoner. Økt bearbeiding i Norge vil både gi grunnlag for å skape nye produkter som oppstår ved større utnyttelse av råstoffet og utvikling av flere leverandørbedrifter til næringen.

Verdikjeden skog og tre

Landsmøtet mener at verdikjeden skog og tre skal være et satsingsområde i næringspolitikken. Vi ønsker et sterkt offentlig eierskap over naturressurser og infrastruktur. Den norske skogen

representerer en viktig fornybar ressurs og Statskog bør i større grad engasjere seg som en næringsaktør i denne verdikjeden. Fellesforbundet forventer at ambisjonsnivået og tiltakene fra det regjeringsoppnevnte utvalget Skog 22 følges opp. Landsmøtet krever derfor at aktørene i næringen samarbeider tettere, og at myndighetene bidrar med konkurransedyktige rammevilkår i hele verdikjeden. Investinors mandat må endres slik at midlene som ble øremerket skogsindustri av den rødgrønne regjeringen i 2013, også kan investeres i modne bedrifter og produksjonsvirksomhet. Det er nødvendig med mer forskning og utviklingsarbeid for å få opp kunnskap og erfaringer i bruk av trevirke på flere områder.

Skogen er en ressurs både som energi, byggemateriale og råstoff til industri. Bruk av trevirke i bygg sparer både CO₂-belastningen fra andre byggematerialer og lagrer CO₂. Et veldrevet og aktivt skogbruk vil både kunne gi høyere avvirkning og et høyt opptak og lagring av CO₂. Økt bruk av skogsråstoff som erstatning for fossile kilder fjerner utslipp, og bør stimuleres. Et viktig eksempel er biodrivstoff, som kan produseres bærekraftig på basis av skog. Landsmøtet krever derfor at det utvikles langsiktige rammebetingelser som legger til rette for produksjon og bruk av biodrivstoff.

Grafisk industri

Grafisk industri er fremdeles en viktig bransje. Fellesforbundet vil jobbe for at papirbaserte medier og emballasje fortsatt skal ha gode rammebetingelser. Papir er en gjenvinnbar og fornybar ressurs og trykksaker produseres med fornybar energi i Norge. Landsmøtet ønsker produksjon av "kortreiste" trykksaker og emballasje.

Klimapolitikk

Det er ingen tvil om at menneskeskapte klimaendringer gir og vil fortsette å gi oss utfordringer. Utslipp av klimagasser må ned og vi må håndtere et mer uforutsigbart vær. Ingen kan forholde seg passiv til dette, verken som innbyggere, ansatte i bedriftene eller i de ulike bransjene vi har her i landet. Vi må finne mer klimavennlige og bærekraftige måter å jobbe og leve på.

Kompetanse er et av norsk arbeidslivs fremste konkurransefortrinn, og er en viktig årsak til at vi er gode på å omstille oss. God og riktig utdanning og livslang læring styrker produktiviteten og hever kvaliteten. Samtidig blir vi som samfunn bedre i stand til å kunne utvikle og benytte ny teknologi, som igjen er selve kjernen i hvordan vi skal få mer klimavennlige løsninger. Skal hus og næringsbygg spare mer energi og kunne håndtere et mer uforutsigbart klima, må de som bygger dem vite hvordan. Skal industrien levere morgendagens produkter, må de ansatte kunne håndtere ny produksjonsteknologi. Skal vi kjøre lav- og nullutslippsbiler, trenger vi bilmekanikere som kan teknologien i disse bilene.

I Norge har vi en godt innarbeidet arbeidslivskultur der vi snakker sammen for å løse utfordringer. Den selvstendige, kompetente arbeideren utvikler og bidrar daglig til smartere løsninger, produkter og arbeidsmetoder. Videreutvikling av denne kulturen for samarbeid vil effektivt bidra til at Norge kan nå sine klimamål.

God klimaomstilling må være rettferdig omstilling. Landsmøtet mener reelt partssamarbeid og medvirkning i omstillingsprosesser er en forutsetning for å skape forankring for nødvendige endringer. Velferdsstatens sikkerhetsnett, bedriftsdemokrati og Hovedavtalens bestemmelser gir tryggere rammer for omstilling. Svekkelser i lover, regelverk og samarbeidsforhold vil påvirke omstillingsvilligheten. Det er når vi i samfunnet og i bedriftene drar i samme retning at vi kan få til de gode resultatene. På den måten legger vi grunnlaget for et bærekraftig og rettferdig lavutslippsamfunn, med gode arbeidsplasser for alle.

Miljøavgifter, krav til utslippsnivå, reguleringer og standarder, utslippskvoter, internasjonale avtaler og statlige tilskudd til teknologiutvikling er alle viktige og nødvendige virkemidler for å nå klimamålene. Med rett bruk av virkemidler kan vi få både reduserte utslipp, stimulere til forskning, innovasjon og utvikle nye klimavennlige løsninger som kan konkurrere på verdensmarkedet.

Utslippene fra forbrenning av de fossile energikildene olje, kull og gass og andre klimagasser fører til en ødeleggende global oppvarming. Utslipp må reduseres, samtidig som en voksende befolknings behov for mer energi og velferd må møtes. Landsmøtet støtter målet om å begrense den globale oppvarmingen til to grader. Det forutsetter en rettferdig global omstilling med energieffektivisering, nye produksjonsmåter og utvikling av fornybare energikilder. Med utvikling og innføring av ny teknologi er dette mulig.

Omstilling til et bærekraftig samfunn på den ene siden og fortsatt petroleumsvirksomhet på norsk sokkel må spille sammen. Verden har så vidt påbegynt en helt nødvendig omstilling, en prosess som vil ta mange tiår. I alle framskrivninger av verdens energibehov til 2050 spiller olje og gass en betydelig rolle, oftest med karbonfangst og -lagring (CCS). Norge skal utvinne den energien på en klimateffektiv måte, samtidig som vi satser på nye næringer.

Det er viktig at norsk næringsliv ligger i forkant av utviklingen mot et bærekraftig samfunn. Det vil også kunne styrke norske bedrifters konkurransekraft i globale markeder, som i økende grad vil etterspørre bærekraftige produkter.

Landsmøtet viser til at mesteparten av norsk klimapolitikk er en del av en felles-europeisk løsning. Felles europeiske ordninger sikrer lik konkurransevilkår og forutsigbarhet for norsk industri og næringsliv. De langsiktige løsningene ligger i forpliktende globale og regionale avtaler. I påvente av slike avtaler mener Fellesforbundet at Norge må være en pådriver for å utvikle og gjennomføre EUs klimapolitikk, med ambisiøse målsettinger kombinert med gode rammebetingelser for innovasjon og industriell utvikling.

Landsmøtet mener at Norge særlig må satse på tiltak som gir klare positive effekter på klimaet og som samtidig stimulerer utvikling av ny miljøteknologi og slik styrker norsk industris konkurransevne.

Vi må øke produksjon og foredling av fornybare ressurser som skog, landbruksprodukter og marine ressurser. En slik satsing på bioøkonomien gir store muligheter for framtidsette næringsutvikling og verdiskaping på mange områder som produksjon av matvarer, materialer, kjemikalier og bioenergi.

Alt omstillings- og utviklingsarbeid må skje med dette som bakgrunn. Dagens teknologi bygger på erfaringer og kunnskap fra tidligere tider. Det vi skal leve av i fremtiden vil bygge på det vi gjør og kan i dag. Vi tilfører ny kunnskap, høster erfaringer, prøver kjente teknikker på nye markedsområder, utvikler ny teknologi og nye, miljøvennlige løsninger. Slik videreutvikles industri og samfunn, i en kontinuerlig prosess. Skal vi lykkes i en slik omstilling trenger vi kompetanse og innovasjonsevne i bedriftene. Det krever at alle ansatte i bedriftene trekkes med, fordi kompetansen ligger i deres hoder og hender.

Landsmøtet mener en god håndtering av klimaendringene krever en langsiktig og solidarisk politikk. Det betyr at vi må handle nå. Hensynet til våre barn og framtidige generasjoner krever effektive klimatiltak i dag.

Skole og utdanning av fremtidens fagarbeider

Opplæringslova gir all ungdom rett til videregående utdanning. Vi må ha en utdanning og opplæring som gir fagarbeideren kunnskap til å møte dagens utfordringer i arbeidslivet og som samtidig gjør de rustet til å møte fremtidens teknologiske muligheter.

Norge står i fare for å mangle titusenvis av fagarbeidere bare innenfor Fellesforbundets områder i 2030. For å dekke dette behovet er det nødvendig at flere både velger yrkesfag, at flere fullfører og at flere får muligheten til å oppnå fagbrev. Det krever en betydelig omlegging både innenfor arbeidsliv- og utdanningspolitikken for å møte denne utfordringen. Fagutdanningen skal ikke være slutten på en utdanning, men være en god plattform for et aktivt og spennende yrkesliv, med gode muligheter for etter- og videreutdanning. En av de største truslene mot dagens fag- og yrkesopplæring er et useriøst arbeidsliv, utbredt bruk av innleie og løse ansettelsesforhold.

Fellesforbundet vil styrke kjennskap til næringsliv, arbeidslivets organisering og gi elevene erfaringer fra produksjon og praktiske fag i grunnskolen. Landsmøtet mener at grunnpilaren i utviklingen av den moderne fagutdanningen fortsatt skal ligge hos partene i arbeidslivet og at dette samarbeidet må utvikles videre. Partene har det beste utgangspunktet for å vite hvilke utfordringer og behov som faktisk finnes ute på arbeidsplassene, og er dermed sentrale for å sikre en god og relevant fagopplæring. Fellesforbundet må engasjere seg aktivt i de parts-sammensatte foraene, slik som yrkesopplærings- og prøvenemndene.

Den skal tidlig krøkes

Det er i barnehage og grunnskolen mye av grunnlaget for en god utdanning ligger. Det er viktig at alle, uansett hvor man bor i landet, har tilgang til en god offentlig utdanning. Forhold som geografi og økonomi skal ikke være avgjørende for hva slags utdanning man får.

Styrking av fellesfagene er viktig for å gi alle viktig kunnskap i grunnleggende fag som matte og norsk, inkludert nynorsk. Skal interessen for å ta fagutdanning styrkes må forståelsen for det praktiske arbeidet læres tidlig. Vi kan ikke ha det som i dag der unge går ut av grunnskolen nesten uten kunnskap om praktisk arbeid. Praktisk og teoretisk kunnskap går hånd i hånd. Landsmøtet vil derfor styrke de praktiske fagene i grunnskolen. Videre må det jobbes for at opplæring om fagbevegelsen og trepartssamarbeidet samt rettigheter og plikter i arbeidslivet må bli bedre.

Rådgivningstjenesten i ungdomsskolen må styrkes, særlig med tanke på yrkesfagene. Rådgiverne må ha mer tid til hver enkelt elev og må være godt oppdatert på utdanningssystemet og hvilke muligheter som finnes, også innen yrkesfag.

Det blir en stadig større forståelse for at forebygging av psykiske plager er viktig for at elever skal komme seg gjennom skolegangen. Psykisk helse må få en tydeligere plass i skolen. Skolehelsetjenesten må styrkes slik at de som har behov for det får råd og veiledning tidligst mulig.

Yrkesfag som sikker utdanning for ungdom

Rundt halvparten av et ungdomskull starter på en yrkesfaglig studieretning på Vg1. Det viser at yrkesfag er attraktivt for mange. Fagutdanningen i videregående skal gi ungdommen en bred og attraktiv vei inn i arbeidsmarkedet. Derfor bør utdanningsprogrammene fremstå som

samlede tilbud, men som har mange valgmuligheter både i utdanningsløpet og senere i arbeidslivet.

For å øke kvaliteten på utdanningen må yrkesrettingen av fellesfagene forbedres kraftig. Landsmøtet mener praksis er viktig, ikke bare for å lære seg å praktisere faget, men også for den teoretiske forståelsen. Mer praksis vil ikke svekke teorien, men snarere styrke forståelsen av den. Det er stort handlingsrom innenfor dagens lovverk til ulike gjennomføringsmodeller og veksling mellom utdanning i skole og som lærling i bedrift. Det må bli tettere samarbeid mellom skole, næringsliv og myndigheter. Tilpasninger til de ulike fagene og til lokalt arbeidsmarked er nødvendig for å sikre kvaliteten og hindre frafall.

I dagens skole er det lagt opp til enkle overganger fra yrkesfag til studiespesialiserende. Det er fint at ungdom som finner ut at de har valgt feil, gis mulighet til å endre sine valg. Dette tilbudet må bygges ut. De som har begynt på studiespesialiserende og som ønsker å bytte til yrkesfag må gis mulighet til det. Rettigheter som elever på studiespesialiserende har, bør også gjelde for lærlinger.

I samfunnskontrakten for flere lære plasser har partene i arbeidslivet, sammen med myndighetene, forpliktet seg til å øke antallet lære plasser med 20 prosent innen 2015. Det offentlige må som arbeidsgiver og bestiller bidra til at alle får lære plass. Offentlige virksomheter må ta inn flere lærlinger i egen organisasjon. I offentlige anbud må det stilles krav om at det er lærlinger på selve prosjektet. Det offentlige har også mulighet til å stille krav om andel fagarbeidere i sine anbud. Landsmøtet mener derfor det må stilles krav om at minst 50 prosent av de som jobber på en offentlig kontrakt skal ha fagbrev eller tilsvarende. Dette vil også kunne bidra til god oppfølging av lærlingene.

Bedrifter har et stort ansvar for å oppfylle målene i samfunnskontrakten. Det er de som skal ta inn lærlingene. De må sørge for at lærlinger får tilstrekkelig opplæring. Bedrifter som ikke oppfyller sine forpliktelser overfor lærlingene, må miste godkjenningen som lærebedrift.

Fortsatt er det om lag 1/3 av de kvalifiserte søkerne til lære plass som ikke får et tilbud. Disse utgjør en tapt ressurs for samfunnet, noe som ikke minst er ille for den enkelte ungdom som forhindres å fullføre sin fagopplæring. Landsmøtet mener alle som er kvalifisert til lære plass skal få det.

Lærlingtilskuddet må økes og det må tilrettelegges for gode økonomiske rammer rundt lærlingordningen. Skolene må ha bedre og tidsriktig utstyr, råstoffer og annet som er nødvendig for å gi en fullverdig fagutdanning. Elevenes utstyrsstipend må tilsvare de faktiske utgiftene til innkjøp av utstyr.

Det pågår nå en gjennomgang av tilbudsstrukturen for fagopplæringen. Fellesforbundet mener dette er nødvendig for å sikre en god og relevant fagutdanning slik at fagarbeidere kan møte de kravene som blir stilt i dagens og framtidens arbeidsliv. Det er viktig at partene i arbeidslivet, som best kjenner behovene og utfordringene i arbeidslivet, har en avgjørende rolle i denne gjennomgangen.

For å sikre god kvalitet gjennom hele opplæringsløpet er det en forutsetning at lærerne har god og oppdatert kompetanse i sine fagområder. Landsmøtet mener tilbudet om kompetanseheving for yrkesfaglærere og instruktører må styrkes og bygges ut, inkludert

muligheten for å hospitere i bedrift. Det må bli attraktivt for fagarbeidere å begynne med undervisning.

Voksnes rett til fagutdanning

Fellesforbundet mener alle skal ha rett og mulighet til relevant fagutdanning.

Utdanningstilbudene beregnet på ungdom fra grunnskolen er lite relevante for voksne og må suppleres med andre utdanningstilbud. Mange unge voksne søker arbeid i ulike yrker uten formell fagutdanning. De kan ha utdanning eller praksis fra andre områder, eller ikke ha fullført en utdanning. Det er stort behov for å få på plass gode og tilpassede utdanningstilbud innenfor det offentlige skolesystemet både som "voksenlærling" og for de som har praksis nok til å avlegge fagprøve som praksiskandidat. Det bør derfor stilles krav ved offentlige anskaffelser at ufaglærte som ønsker det skal få mulighet til å ta fagbrev.

Landsmøtet krever at det nå må komme på plass en ordning som bedre og raskere kan sikre at relevant fagutdanning fra et annet land kan vurderes opp mot norsk fagutdanning. I dag finnes det ingen sentral institusjon for godkjenning av utenlandsk fagutdanning. Det må etableres et system for etterutdanning slik at de som mangler kompetanse for å få norsk fagutdanning kan få denne. For ikke-skandinaviske arbeidsinnvandrere haster det å få på plass opplæring i norsk språk slik partene fikk løfte om i tariffoppgjøret 2014.

Etter- og videreutdanning

Fagutdanningen gir en bred inngang til arbeidslivet. Teknologiutviklingen og endringer i arbeidsmarkedet krever imidlertid at det suppleres med gode muligheter for etter- og videreutdanning. Slik kan den enkelte fagarbeider sikres mobilitet og stå rustet til å møte nye krav i arbeidslivet.

I dag har det store flertallet av de som får tilbud om etter- og videreutdanning, allerede lengre utdanning og fast jobb. De som sjelden får tilbudet er de med midlertidige stillinger. Dette viser hvor viktig arbeidslivspolitikken er for utvikling av kompetansen i arbeidslivet. Mangel på faste ansettelser undergraver muligheten for langsiktig kompetanseutvikling både for den enkelte og bedriften. Det er derfor viktig at tilbudene om etter- og videreutdanning bidrar til å lukke kunnskapskløften i arbeidslivet.

Fagskolen er en høyere yrkesfaglig utdanning og landsmøtet krever at fagskolen faktisk får denne statusen. For å øke gjennomføringen til fagbrev, samt ha utdanninger som arbeidslivet etterspør, er det behov for å synliggjøre og utvikle de utdanningsmulighetene fagarbeideren har i fagskolen. Fagskolens egenart har et uforløst potensiale og er en av de viktigste kompetanseleverandører for norsk arbeidsliv. Utdanningen spiller en sentral rolle for rekruttering til og faglig utvikling i mange sektorer. Det innebærer styrking av elevenes rettigheter, innføring av studiepoeng og sikring av gode overgangsordninger mellom fagskolen og andre utdanningsinstitusjoner som f.eks. høyskolene.

Internasjonal solidaritet i en usikker verden

Internasjonal solidaritet går aldri ut på dato, og er i dag viktigere enn noen gang. Faglige rettigheter angripes, og organisasjonsgraden går ned i de fleste land i verden. Retten til å organisere seg og å forhandle kollektivt er helt grunnleggende. De er grunnleggende fordi den eneste måten å stå mot den internasjonale kapitalen på er å ha en motmakt som er sterk nok til å sikre rettferdig fordeling av ressursene. Kun en organisert arbeiderbevegelse har potensial til å være denne motmakten.

Fagbevegelsen er i sin natur internasjonal. Selv i Norge møter vi utfordringer i vår rolle som de ansattes representanter. Men utfordringene er begrenset sammenliknet med de som møter fagbevegelsen i nesten alle andre land i verden. Samtidig som det er viktig å verne om våre opparbeidede rettigheter, er det viktig å bidra til at fagbevegelsen i andre land kan bygge ut sine. Dersom arbeidere i andre land mister sine rettigheter, blir det med tiden vanskeligere for oss å opprettholde våre. Derfor kan vi ikke sitte stille og se på at faglige rettigheter blir trampet på i andre land. Fellesforbundet må arbeide aktivt sammen med den globale fagbevegelsen for å styrke rettighetene verden over.

Europa står overfor store utfordringer. Troikaen, som består av EU-kommisjonen, Den europeiske sentralbanken og IMF fører en uakseptabel og kontraproduktiv kuttpolitikk i flere EU-land. Dette øker arbeidsledigheten og reduserer muligheten for både å betjene gjeld og komme i økonomisk balanse. Særlig må angrepene på faglige rettigheter stanses. EU må finne en annen vei ut av krisen. Den nye veien må inkludere en investeringsplan på 2 % av BNP per år de neste 10 årene og generere arbeidsplasser, utvikle infrastruktur og utvikle utdanningssystemene. Samtidig må vi vise solidaritet med våre kolleger i de rammede landene.

I Mexico er den frie fagbevegelsen blitt grovt undertrykt i mange år, men dagens regjering viser vilje til en noe mer konstruktiv tilnærming. Fellesforbundet vil fortsette å støtte gruvearbeiderforbundet, Los Mineros, og deres ledere i kampen mot korrupsjon i Mexico og i kampen for organisering og retten til kollektive forhandlinger.

I Mexicos naboland, USA er ikke forholdene mye bedre. Organisering blir aktivt motarbeidet av myndigheter og arbeidsgivere i en grad som er helt uakseptabel. Mange store norske konsern har produksjon i USA og Fellesforbundet vil arbeide for å sikre at disse ikke motarbeider organisering. Dette kan vi gjøre gjennom globale rammeavtaler med konsernene, gjennom direkte kontakt med våre tillitsvalgte i konsernene og god kontakt med de amerikanske forbundene som representerer de aktuelle bransjene. Fellesforbundet krever at alle norske konsern tar med seg god virksomhetspraksis fra Norge, herunder modeller for samarbeid med ansatte og tillitsvalgte. Det betyr bl.a. at de er positive til organisering og forholder seg nøytrale i organisasjonskampanjer i sine amerikanske bedrifter på samme måte som de må gjøre over alt i verden.

De siste par årene har teko-industrien i Asia kommet høyere opp på dagsorden. Det er tragisk at en katastrofe som Rana-plaza i Bangladesh, der 1 100 arbeidere mistet livet etter å ha blitt tvunget på jobb i en bygning som viste klare tegn på rasfare, må til for å vekke verdens opinion. Fellesforbundet har sammen med den globale industriarbeiderføderasjonen IndustriAll jobbet med disse utfordringene i flere år, men på grunn av tragedien har kampen fått ny giv. Fellesforbundet støtter kampen for iverksetting av avtalen om brann- og bygnings-sikkerhet i Bangladesh og kampen for økt minstelønn i Kambodsja. Dette er en viktig

videreføring av en større kamp for verdige lønns- og arbeidsvilkår for arbeidere som produserer de varer vi kjøper i våre butikker.

En annen industri som sliter med ekstreme lønns- og arbeidsforhold er skipsopphugging. Norge har en av verdens største flåter og mange av skipene som drives direkte eller indirekte fra Norge hugges til slutt på strendene i Pakistan, India, Bangladesh og Tyrkia. Vi snakker om en global industri som samlet sett kanskje er den groveste utnytter av arbeidskraft og dårlige miljøstandarder i verden. Fellesforbundet vil i landsmøteperioden legge større vekt på å utvikle en global politikk for skipsopphugging. Utgangspunktet må være at alle shippingnasjoner ratifiserer Hong Kong-konvensjonen om sikker og miljømessig forsvarlig gjenvinning av skip. Men på sikt må det legges livsløpsanalyser til grunn og det må komme grunnleggende krav om lønns- og arbeidsvilkår i industrien, slik at vi får verdige forhold.

Med utgangspunkt i det enorme behovet for ny infrastruktur er store idrettsmesterskap og andre store arrangement et godt utgangspunkt for krav om faglige rettigheter. Bygningsinternasjonalen har satset mye på OL og fotball-VM som grunnlag for kampanjer for faglige rettigheter i arrangørland som Brasil, Russland og Qatar. Kampanjen knyttet til fotball-VM i Qatar har fått mye oppmerksomhet og myndighetene presses til å se på sitt lovverk. Fellesforbundet har engasjert seg aktivt i dette arbeidet, og vil fortsette med det i landsmøteperioden. Fellesforbundet krever at de som bygger infrastrukturen til disse store arrangementene har grunnleggende faglige rettigheter, og vil vurdere aksjonsformer ved ethvert arrangement som ikke oppfyller disse kravene. De samme vurderinger vil vi gjøre i forbindelse med yrkes-VM, som bl.a. skal arrangeres i De Forente Arabiske Emirater i 2017.

I noen deler av verden er det ikke nok å kjempe for faglige rettigheter. Den israelske okkupasjonen av palestinske områder viser ingen tegn til å avta, snarere tvert imot. Da dagens regjering tiltrådte i Israel, slo statsminister Netanyahu fast at det ikke ble noen to-statsløsning i hans tid. Dermed er den døren låst, med mindre det internasjonale presset økes ytterligere. Fellesforbundet krever at den norske regjeringen nå anerkjenner Palestina som selvstendig stat. Det eneste som kan tvinge Israel til forhandlingsbordet igjen er at Palestina blir anerkjent i FN og får like rettigheter som nasjon. Samtidig opprettholder Fellesforbundet kravet om at norske myndigheter må legge til rette for en internasjonal boikott av israelske varer produsert på okkupert palestinsk område. Statens pensjonsfond utland må trekke seg ut av alle investeringer som støtter okkupasjonen. Den folkerettsstridige muren må rives.

På samme måte som Palestina er okkupert av Israel, er Vest-Sahara okkupert av Marokko. Vest-Sahara er Afrikas siste koloni. Også denne okkupasjonen er i strid med folkeretten. Når et folkerettslig grunnlag foreligger, må Vest-Sahara anerkjennes som en selvstendig stat. I mellomtiden må Norge jobbe for en internasjonal boikott av marokkanske varer produsert i Vest-Sahara. Statens pensjonsfond utland må trekke seg ut av alle investeringer som støtter okkupasjonen.

Fellesforbundets internasjonale solidaritetsengasjement strekker seg lenger enn til faglige rettigheter. Demokrati, rettferdig fordeling og organisering er viktige verdier for alle og en forutsetning for god faglig aktivitet. Norsk Folkehjelp er fagbevegelsens humanitære solidaritetsorganisasjon og Fellesforbundets prioriterte samarbeidspartner. Folkehjelpa er en bred solidaritetsorganisasjon som er ledende på flere felt. Organisasjonen er verdens ledende humanitære mine- og eksplosivrydder, en av de viktigste ressursene i den nasjonale beredskapen i Norge, den største ikke-kommersielle aktøren for norsk mottaksdrift. Norsk

Folkehjelp har i tillegg organisasjons- og utviklingsprosjekter i rundt 25 land og utgjør i flere av disse en avgjørende forskjell.

Samarbeidet mellom Norsk Folkehjelp og Fellesforbundet er i foregående landsmøteperiode styrket betydelig på sentralt nivå, med samarbeidsprosjektet i Sør-Afrika som en spydspiss. Landsmøtet mener imidlertid at det er viktig å videreutvikle samarbeidet også på lokalt nivå. Fellesforbundets medlemmer, klubber og avdelinger bør engasjere seg i Norsk Folkehjelps arbeid både lokalt og sentralt. Økonomisk støtte som gis fra avdelinger og klubber bør fortrinnsvis gå til Norsk Folkehjelps arbeid, og lokalt bør klubber og avdelinger vurdere å melde seg kollektivt inn i Norsk Folkehjelp og være synlige støttespillere i deres aktiviteter. Norsk Folkehjelp er en organisasjon Fellesforbundets landsmøte er stolt av, føler tilhørighet til og ønsker å vise fram.

Flyktningekrise krev handling no

Verda står overfor ei flyktningekrise vi ikkje har sett maken til sidan den andre verdskrigen. Krigen i Syria kjem på toppen av flyktningstraumar frå Afrika og elles i Midt-Austen. Kapasiteten i nabolanda til Syria er sprengd, og FN meiner at situasjonen ikkje er haldbar. Libanon, eit land på storleik med Buskerud fylke, har no teke i mot 1,5 millionar flyktningar frå Syria, noko som utgjer ein fjerdedel av landets befolkning. Før dette hadde dei allereie fleire hundretusen palestinske flyktningar. Nabolanda Jordan og Irak har også teke i mot svært mange.

Dei siste månadene har desperasjonen blitt så stor at mange risikerer livet for å kome til Europa. Tyskland reknar med å måtte handtere nær ein million berre i år, og mange kjem vidare nordover.

Menneske på flukt er verna av FN sin flyktningkonvensjon. Norge må i lag med resten av Europa ta ansvar. Vår kollektive lærdom bør minne oss om at hundretusenvis i tidlegare tider har flykta frå Norge både på grunn av fattigdom og krig. Vi har ikkje berre eit rettsleg, men også eit moralsk ansvar for dei som no kjem til oss. Norge har også tidlegare vist evne til å ta ekstra tak når det er nødvendig, slik vi gjorde på 1990-talet då mange måtte flykta frå dei grufulle hendingane i Bosnia.

Situasjonen stiller oss overfor store utfordringar. Norge må bidra på mange plan. Det viktigaste på sikt er naturlegvis å vere med å sikre politisk og økonomisk stabilitet og utvikling i dei landa flyktningane kjem frå. Norge må også bidra til å handtere situasjonen i dei landa i Europa flyktningane først kjem til. Kapasiteten er sprengd i Hellas, Italia, Kroatia og Slovenia, og han vil etterkvart bli det i fleire land. Landsmøtet meiner det ikkje er urimeleg å krevje at Norge i ein europeisk dugnad bidrar med dei milliardane dette vil måtte koste.

Også i Norge er situasjonen kritisk når det gjeld mottak. Kapasiteten er for liten. Utlendingseininga sin kapasitet på registreringscenteret på Tøyen i Oslo må styrkjast dramatisk og viljen til busetjing i kommunane må aukast vesentleg. Berekningar så langt viser at det berre i år vil kome over 20 000 flyktningar til Norge, truleg blir talet vesentleg høgre. Behovet er enormt, og heldigvis er det stor vilje også hjå enkeltpersonar til å hjelpe.

I ein situasjon som denne er det avgjerande at kvar enkelt bidrar med sitt, men over litt tid må styresmaktene tilpasse kapasiteten til realiteten. Då er integrering avgjerande. Fellesforbundet sine medlemmer vil få kollegaer som har grusame historier frå flukta si. Vi må vere med å få til integreringa på arbeidsplassane. Mange av oss vil få nye naboar som har dei same historiene, og vi må bidra til integrering i lokalmiljøet.

Landsmøtet understrekar prinsippet om at alle menneske har same verd. Derfor må vi bekjempe ønskene frå enkelte borgarlege krefter om eit delt velferdssamfunn. Vi kan ikkje akseptere at situasjonen blir utnytta til å undergrave alle sine likeverdige rettar i velferdsstaten. Ein annan skanse som må forsvarast er lønsnivå og lønsdanning. Vi vil ikkje akseptere eit ekstraordinært lågt lønsnivå for flyktningar, slik nokon tar til orde for. Det vil over tid undergrave den norske modellen for lønsdanning. Både på arbeidsplassane, i lokalsamfunnet og i den offentlege debatten må vi bekjempe alle former for rasisme og hatefulle ytringar.

Landsmøtet meiner at flyktningkrisa er dramatisk, men kan vendast til noko positivt på sikt. Då er det avgjerande at vi både som nasjon, som fagrørsle og som einskildmenneske evner å integrere dei som kjem, gi dei opplæring i korleis samfunnet vårt fungerer og gir dei nødvendig kompetanse, medrekna grunnleggande norsk, til å bidra i arbeidslivet.

Behovet for å busetje flyktningar i kommunane vil vekse i takt med den auka tilstrøyminga av flyktningar. I dag ventar over 5 000 flyktningar i mottak på å bli busette. Å kome raskt ut i kommunane er viktig for integreringa og ikkje minst for den enkelte flyktning. Det vil også frigjere kapasitet på mottaka. Staten gir integreringstilskot for kvar person ein kommune buset. Denne summen bør aukast. Det er viktig at kommunane er bevisste ansvaret sitt og medverkar til rask busetjing.

Et seriøst og godt organisert arbeidsliv

Tryggheten i fellesskapet er kjernen i den norske samfunns- og arbeidslivsmodellen. Trygge mennesker våger mer, yter mer og skaper mer. Et viktig rammeverk for dette fellesskapet har vært en høy andel organiserte både på arbeidstaker- og arbeidsgiversiden der tariffavtaler har satt normen for lønns- og arbeidsvilkår. I stedet for å bli med på en lavlønnskonkurranse vi ikke kan vinne, har vi satset på fagutdanning, kompetanseheving og videreutdanning, og bygd opp et arbeidsliv preget av demokrati og medbestemmelse. Vi har utviklet en arbeidslivskultur med selvstyrte arbeidstakere hvor erfaringsbasert kompetanse og samspill mellom fagarbeidere, funksjonærer og ledelse på den enkelte bedrift har ført til bedrifter med høy produktivitet-, innovasjons- og omstillingsevne.

Den høye konkurransekraften i de nordiske økonomiene har ikke oppstått på tross av relativt høye lønninger og små forskjeller, men heller på grunn av dette. Relativt sett høyt lønnsnivå og lav arbeidsløshet har medført at bedriftene har hatt interesse av både å beholde og å investere i arbeidstakerne. Et åpent arbeidsmarked og store arbeidsløshet i EU har endret dette. Det norske arbeidslivet påvirkes av utviklingen nasjonalt og internasjonalt. Globalisering av økonomien, åpnere verdenshandel og sterkere internasjonal konkurranse har bidratt til å trekke flere land med i den økonomiske utvikling og gitt vekst i verdensøkonomien, selv om vi nå også ser mørke skyer i internasjonal økonomi. Dette har mange positive sider, men har også ført til press på de land som har gode standarder i arbeidslivet. I kjølvannet av finanskrisen har flere europeiske land aktivt åpnet for innleid og midlertidig arbeidskraft til lavest mulig kostnad. Dette trenger seg på også i Norge. Det kan gi oss et "gammeldags arbeidsliv", basert på løsarbeid og lave timelønnskostnader, men med tilsvarende høye kontrollkostnader og ikke minst tap av produktivitet og konkurransekraft.

Samtidig som EØS-avtalen er viktig for vår markedsadgang til Europa, skaper den politiske utviklingen i EU utfordringer. Høyresiden har dominert politikken i EU og i flesteparten av medlemslandene de siste tiårene. Denne utviklingen ble forsterket ved EUs østutvidelse. Den dominerende politikken kjennetegnes av en sterk tro på at fleksibilitet gjennom midlertidig ansettelser og innleie, forenkling og svekkelse av reguleringer i arbeidslivet skal føre til vekst og nye arbeidsplasser. Mye av denne politikken strider mot det Fellesforbundet, LO og europeisk fagbevegelse står for. Mange av EUs medlemsland preges i dag av krise, reallønnsnedgang, nedbygging av offentlig velferd og massearbeidsløshet. Dette er til stor bekymring for dem, men også for oss. Derfor er det viktig at vi står sammen med fagbevegelsen i resten av Europa for å bekjempe høyredreiningen i Europa og å styrke det organiserte arbeidslivet.

Da EØS-avtalen trådte i kraft i 1994 sto medlemsstatene mer eller mindre fritt til å kreve hele sin lovgiving om lønns- og arbeidsvilkår etterlevd av arbeidsgivere fra andre medlemsstater. Senere har EU endret regelverk for det felles markedet for tjenesteyting, med direkte virkning for norsk arbeidsliv. Det har ført til konflikt om hvorvidt norske regler er i strid med EØS, særlig på tre områder. Det gjelder ratifisering av ILO 94 som gjelder krav om lønns- og arbeidsvilkår i offentlige kontrakter, som ESA mener er i strid med EØS. Det gjelder omfanget av allmenngjøringsforskriftene, som NHO har bragt inn for ESA etter at Høyesterett slo fast at dekning av reiser, kost og losji ikke er i strid med EØS-avtalen. ESA har foreløpig gitt NHO medhold. Regjeringen har i sitt svar fastholdt Høyesteretts syn. Dessuten har ESA for tida til vurdering hvorvidt våre regler om innleie fra bemanningsforetak er i overensstemmelse med vikarbyrådirektivet.

Samme regelverk for alle arbeidstakere

Fellesforbundet legger til grunn at arbeidstakere fra EØS som tar seg arbeid i Norge, skal ha samme rettigheter og minstebeskyttelse som innenlandske arbeidstakere. Det er ikke aktuelt å gjeninnføre krav om arbeidstillatelse for EØS-borgere. Tjenesteytere fra EØS som sender arbeidstakere til Norge på midlertidige oppdrag, må innrette seg etter de samme minstekravene som gjelder for innenlandske arbeidsgivere. Det gjelder særlig krav til lønn, arbeidstid, dekning av utgifter til reiser- kost og losji, ferie og feriepenger, innleie, helse, miljø og sikkerhet og ikke-diskriminering. Det er ikke akseptabelt at EØS legger begrensninger på hva av dette vi krever etterlevd.

EØS-arbeidsgivere som bare eller hovedsakelig driver virksomhet i Norge, eller som driver vedvarende virksomhet her, må betraktes som etablert i Norge og være fullt ut omfattet av vår arbeidslivslovgivning. Aksjeloven er endret slik at bedrifter slipper revisjonsplikt under 5 millioner i omsetning på linje med Norskregistrerte Utenlandske Foretak (NUF). Fellesforbundet går inn for å forby NUF og gjeninnføre revisjonsplikt som et tiltak mot arbeidslivskriminalitet.

Utenlandske bedrifter registrerer i økende omfang egen virksomhet i Norge, og i enkelte tilfeller nye virksomheter der de til enhver tid har oppdrag. De utenlandske arbeidstakerne ansettes så lokalt eller på stedet. Motivet er å unngå kostnadene til dekning av reise, kost og losji, samtidig som de vil ha fordelene av utvidet driftstid gjennom arbeidstidsrotasjoner. Dette bryter med forutsetningene som ligger i overenskomstene, men det blir likevel ikke hensyntatt når en bedrift søker Arbeidstilsynet. Årsaken er at Arbeidstilsynet, etter sitt regelverk, ikke skiller mellom pendling som skyldes at arbeidstakeren er sendt på oppdrag som krever overnatting eller "frivillig" pendling som skyldes at arbeidstakerne "frivillig" har søkt arbeid i en lokal virksomhet. Dette er en uakseptabel konkurransevridning til det uorganiserte arbeidslivets fordel.

I norsk arbeidsliv skal alle arbeidstakere ha samme rettigheter etter lovverket. Landsmøtet kan ikke akseptere en utvikling med dårligere rettigheter for grupper som ungdom, innvandrere og flyktninger så lenge de har rett til arbeide i Norge.

Utviklingen internasjonalt, og spesielt i EU/EØS vil fortsatt ha stor påvirkning. Fellesforbundet vil jobbe aktivt for at norske myndigheter går imot begrensninger i retten til kollektive kampmidler, det kollektive forhandlingssystemet og retten til nasjonal lønnsdannelse. ILO-konvensjoner, norske tariffavtaler og norsk arbeidslivslovgivning må gis forrang foran EU-regler. Landsmøtet slutter seg til LO-kongressens vedtak fra 2013 om dette.

Tariffavtalene er grunnlaget for det organiserte arbeidslivet

Det er store ulikheter i det norske arbeidslivet. Mens de aller fleste opplever at de har gode arbeidsplasser og har et godt arbeidsmiljø og en forutsigbar arbeidssituasjon, opplever andre stor usikkerhet og en løs tilknytning til arbeidslivet. Landsmøtet understreker at arbeidet for et godt arbeidsliv for alle er et felles solidarisk ansvar.

Forutsetningen for et organisert arbeidsliv er at vi har bedriftsstrukturer med et klart arbeidsgiver- og arbeidstakerbegrep. Landsmøtet ser en utvikling hvor dette pulveriseres, bl.a. gjennom outsourcing, bemanningsselskaper, nullprosentkontrakter og liknende. Fellesforbundet vil jobbe for en bred politisk gjennomgang av disse utfordringene med formål å fremme tiltak som kan styrke det organiserte arbeidslivet.

Det er viktig, både for fagbevegelsens felles styrke og for samfunnsutviklingen at det er små forskjeller. Politisk kan en redusere forskjellene gjennom skattesystemet og universelle velferdsordninger, faglig kan en bruke tariffpolitikken. Frontfagsmodellen er et viktig verktøy for å sikre at det tross alt er små lønnsforskjeller i Norge og at det er stor likhet i sosiale bestemmelser i overenskomstene. Frontfaget må ha bredde og tyngde. Det er viktig at tilstrekkelig store og representative arbeidstakergrupper omfattes av forhandlingene og at fagbevegelsen gjennom forhandlinger og konfliktberedskap er i stand til å ivareta interessene til det mangfoldet som omfattes av forhandlingene.

De landsomfattende tariffavtalene er bærebjelken i et organisert arbeidsliv og er det viktigste virkemiddelet mot useriøse forhold i arbeidslivet. Når lønn og faglige rettigheter har vært satt under press, har vi gjennom tariffavtalene greid å sikre, utvikle og forbedre vilkårene for lønn og arbeid. For at vi skal få et mer og bedre organisert arbeidsliv er det nødvendig med aktive klubber med skolerte tillitsvalgte, og at tillitsvalgte har reelle muligheter til å utøve sine verv.

Hovedavtalen stiller en rekke krav til fungerende lokale partsforhold, valg av tillitsvalgte osv. som grunnlag for etablering av tariffavtaler. Dette må ivaretas også der kravet om avtaleopprettelse kommer fra arbeidsgiversiden.

Tariffavtalene ble bygd rundt prinsippet om at alle som deltar i verdiskaping innen en bransje, skal være omfattet av samme avtale. Dette var viktig både for å ha forhandlingsstyrke og for å unngå at arbeidsgivere skulle kunne spille ansatte ut mot hverandre. Fellesforbundet vil intensivere arbeidet for at overenskomstene skal omfatte alle arbeidstakere innenfor en bransje.

Landsmøtet erkjenner at ikke bare framveksten av bemanningsbransjen, men også nye selskapsformer og bedriftsorganiseringer, nulltimerskontrakter og liknende, utfordrer fagbevegelsens tradisjonelle organisasjonsformer. Det bør derfor vurderes om dagens forhandlingssystem kan suppleres på måter som både ivaretar nærhet til medlemmene og mulighet til forhandlinger med de reelle beslutningstakere hos motparten.

Styrk arbeidsmiljøloven

Endringene som ble gjort i arbeidsmiljøloven i 2015 skjedde på tross av store protester fra en samlet fagbevegelse. Endringene var basert mest på politisk ideologi, og i strid med forskning og kunnskap om arbeidslivet. Arbeidstilsynet var blant dem som hadde flere kritiske innvendinger.

Endringene vil etter landsmøtets syn føre til et dårligere arbeidsliv med løsere ansettelsesvilkår, mer useriøsitet, lengre arbeidsdager, mer søn- og helgedagsarbeid m.m.

Landsmøtet mener det blir en viktig oppgave for en samlet fag- og arbeiderbevegelse å sikre politisk oppslutning for å gjøre nødvendige endringer i arbeidsmiljøloven. Dette gjelder både å reversere endringer, men også arbeide for en styrking av arbeidsmiljøloven slik at den fanger opp de reelle problemene i arbeidslivet til en hver tid. Det innebærer bl.a. å få regler som styrker de ansattes rettigheter ved virksomhetsoverdragelser og som begrenser overdragers mulighet til å organisere seg bort fra sine forpliktelser. Kollektiv søksmålsrett ved ulovlig innleie og ansettelser må innføres. Styrke bestemmelser som sikrer tilsynene og de tillitsvalgte bedre muligheter til å kontrollere og dokumentere de reelle forholdene om lønn og arbeidstid.

Normalarbeidsdagen er oppnådd gjennom mange års kamp og er viktig for fagbevegelsen. Det er nødvendig å forsvare de rammene som normalarbeidsdagen utgjør mot press fra arbeidsgiverne om at arbeidstakerne ensidig skal tilpasse arbeidstida ut fra hensynet til produksjonen. Samtidig må tariffavtalene og lovverket gi partene muligheter til å finne gode løsninger i forhandlinger. Arbeidstidens lengde og plassering må være et spørsmål som reguleres i lov og avtaler mellom partene, og ikke ensidig kunne pålegges av arbeidsgiver.

Arbeidstidens lengde og plassering påvirker ikke bare den enkelte arbeidstaker, men også familien og det sosiale livet, og dermed hele samfunnet. Det er en viktig målsetning å begrense ugunstig arbeidstid og arbeidstidsordninger mest mulig. Det er godt dokumentert at risikoen for skader og ulykker øker med lengre arbeidsdager. Det er også viktig å slå ring om helgen som den felles fritiden for flest mulig. Når det likevel er nødvendig med arbeid på ugunstige tider må det gjennomføres slik at forutsigbarhet for arbeidstakeren og helse, miljø og sikkerhet ivaretas.

Fellesforbundet mener at deltid skal være en mulighet i deler av livet, ikke den normale måten å organisere arbeidslivet på. For å sikre tilstrekkelig rekruttering og mobilisere mer arbeidskraft, er det viktig å legge til rette for at flest mulig kan tilbys heltidsstillinger. Det er viktig for den enkelte å ha forutsigbare rammer for å kunne ha en lønn å leve av, og et arbeidsmiljø og en arbeidstid å leve med. Mindre deltid er bra for den enkelte og bra for fellesskapet. Derfor var Stortingets endring av arbeidsmiljøloven i 2013 som ga en lovfestet rett til stilling tilsvarende faktisk arbeidstid en viktig forbedring.

Fast ansettelse og midlertidig ansettelse

Det er bred enighet om at "fast ansettelse skal være hovedregelen i norsk arbeidsliv". Faste, stabile ansettelsesforhold er viktig for at folk skal våge å organisere seg og være med på å opprette tariffavtaler. Det er igjen en forutsetning for at Fellesforbundet, LO og fagbevegelsen for øvrig fortsatt skal kunne opptre forpliktende og ansvarlig overfor arbeidsgivere og myndigheter i et treparts-samarbeid som den norske samfunnsmodellen forutsetter.

Stortingsflertallet undergraver dette prinsippet ved å endre arbeidsmiljøloven slik at det er adgang til midlertidig ansettelse uten at det foreligger et midlertidig behov. Landsmøtet mener det er nødvendig å fjerne denne adgangen i loven. Samtidig må det vurderes andre tiltak for å bygge opp under hovedregelen om faste ansettelser.

Arbeidsavtaler uten lønns- og arbeidsplikt

Fellesforbundet mener virkningen av at et arbeidsforhold betraktes som fast, må være at de lønns- og arbeidsvilkår som er avtalt løper videre uavhengig av bedriftens oppdrag. Etter norsk lov finnes det bare to typer ansettelser, nemlig faste og midlertidige. En arbeidsavtale hvor arbeidstakeren ikke har arbeidsplikt og arbeidsgiver ikke har lønnsplikt, er ikke en arbeidsavtale om fast ansettelse. Ved endring av arbeidsforholdet skal de ordinære stillingsverns- og oppsigelsesreglene gjelde.

Bemanningsbransjen, med støtte fra NHO Service, har konstruert en helt ny ansettelsesform som tømmer en arbeidsavtale for innhold. Arbeidsavtalen inneholder verken rettigheter eller plikter ut over det enkelte oppdrag og må således forstås som en avtale om gjentatt midlertidig ansettelse. Dette er nå den dominerende tilknytningsformen i bemanningsbransjen og er i ferd med å spre seg til andre deler av arbeidslivet.

Gjennom ansettelsesformen ”fast ansatt uten garantilønn” har arbeidsgiver ingen plikt til å tildele noe nytt oppdrag. For tida mellom oppdragene løper det verken lønns- eller arbeidsplikt. Avtalen innebærer ingen trygghet for arbeid og inntekt. Arbeidsmiljølovens regler om stillingsvern for fast ansatte gjelder i praksis ikke, med mindre en blir sagt opp mens en er under oppdrag. Vernereglene for midlertidig ansatte kommer heller ikke til anvendelse, ettersom arbeidsavtalen tilsynelatende er en avtale om fast ansettelse. I realiteten er ansatte på slike kontrakter dårligere stilt enn tradisjonelle tilkallingsvikarer eller ”ringehjelper”.

Denne ansettelsesformen rammer den enkelte arbeidstaker, men den undergraver også det offentlige trygdesystemet ved at bemanningsforetakene på denne måten unndrar seg forpliktelser andre arbeidsgivere har ved bl.a. permitteringer og overlater regningen til det offentlige.

Landsmøtet understreker at situasjonen er alvorlig, også fordi tilsvarende ansettelsesformer er i ferd med å bre seg i resten av arbeidslivet. Derfor er det viktig at det klargjøres at en fast ansettelse i arbeidsmiljølovens forstand forutsetter en bestemt stillingsstørrelse og en tilsvarende forutsigbar lønn, noe som innebærer reelt stillingsvern med bl.a. lønn i oppsigelsestid uavhengig av om arbeidstaker får utføre arbeid i oppsigelsestiden.

Ansettelsesformen undergraver mulighetene for å utvikle en seriøs bemanningsbransje og gjør det vanskeligere å organisere i bemanningsbransjen. Uten et reelt stillingsvern er det heller ikke mulig å etablere normale relasjoner mellom arbeidsgiver og arbeidstakere. Det er for mange eksempler på at ansatte som tar opp problemer eller velges som tillitsvalgte skyves ut, ikke ved oppsigelse, men ved at de ikke får nye oppdrag.

Klarere krav til bemanningsbransjen

Bemanningsbransjen har hatt en betydelig vekst de siste 10-15 åra. Ved flere av bedriftene vi organiserer, utgjør den faste bemanningen bare en mindre del av totaltbemanningen. Flertallet kan være innleide, og da som hovedregel utenlandske arbeidstakere.

Forutsetningen for åpningen av adgang til innleie fra bemanningsbedrifter var at det skulle være et tilskudd til den ordinære, fast ansatte bemanningen der det var et midlertidig behov for arbeidskraft. I stedet har bemanningsbransjen vokst til å bli en vesentlig leverandør av billigere og i all hovedsak utenlandsk arbeidskraft til viktige deler av norsk arbeidsliv. Innleie innebærer en løs tilknytning til oppdragsgiverne, der arbeidsgiveransvaret pulveriseres. Omfanget av innleie utfordrer den norske arbeidslivsmodellen og fremmer konkurranse på lønnsvilkår og ikke på produktivitet. En konsekvens er at det blir vanskeligere å gjennomføre opplæring innen språk, HMS og fag. Når arbeidsgivere velger å satse på innleie i stedet for direkte ansettelser, undergraver de egen langsiktig kompetansebygging og verdiskapning.

Bemanningsbransjen er preget av ulovlige og useriøse forhold og bidrar til tilstander i deler av arbeidslivet som er uakseptable. En konkurranse basert på lavest mulig lønnsnivå bidrar til dette. Enkelte bemanningsforetak er bekymret over at det er vanskelig å klare seg i konkurransen dersom de skal oppfylle krav etter lov og tariffavtale.

Fellesforbundet mener det er behov for en strengere regulering av bemanningsbransjen. Dagens registreringsordning gjennom bemanningsregisteret ivaretar ikke behovet for kontroll og seriøsitet. At NHO Service har lansert sin egen godkjenningsordning gjennom "Revidert Arbeidsgiver" som et krav for alle medlemsbedrifter fra 2017, viser også at arbeidsgiver

erkjenner at deler av bransjen er preget av useriøsitet. I dag er bare et fåtall bemanningsforetak registrert i ordningen.

Det bør stilles sterkere myndighetsbestemte krav til bemanningsforetak. Landsmøtet mener at en godkjenningsordning for bemanningsforetak også bør inneholde særskilte krav til soliditet (kapitalkrav) for foretakene. Bemanningsselskaper som gjentatte ganger ikke overholder lover og regler, må tas ut av en slik godkjenningsordning.

Landsmøtet mener omfanget av bemanningsbransjen må begrenses, slik at den ikke får operere ut over det som var forutsetningen ved åpningen for innleie fra bemanningsfirmaer. Det er derfor behov for en helhetlig gjennomgang av regelverket rundt innleie, herunder virksomheters adgang til å etablere bemanningsforetak for å leie ut arbeidskraft til seg selv og dermed pulverisere arbeidsgiveransvaret.

Omfanget av innleie og forvaltning av nye lov- og tariffbestemmelser om innleides lønns- og arbeidsvilkår har satt nye og store krav til tillitsvalgte i bedrifter som benytter innleide. Landsmøtet understreker at det er viktig at forbundet er i stand til å gi tillitsvalgte nødvendig støtte slik at de kan forvalte dette ansvaret. Tiltak for å bedre skolering og holdningsskapende arbeid blant tillitsvalgte i forbindelse med innleie er en del av dette.

Avtaler om innleie må begrenses

Adgangen til tidsbegrensede avtaler om innleie mellom arbeidsgiver og tillitsvalgte er regulert i aml § 14-12 (2). Dette er lovhjemmelen for mesteparten av innleien i verftsindustrien og byggebransjen. Etersom innleie har blitt en "normalisert" del av arbeidslivet, blir slike avtaler rutinemessig inngått. Når innleie blir en sentral del av bedriftenes bemannings- og rekrutteringsstrategi, og er viktig for konkurransen mellom bedriftene, blir det stadig vanskeligere for tillitsvalgte å sikre de begrensningene som regelverket tar sikte på.

En fjerning av denne adgangen vil ta bort lovgrunnlaget for store deler av dagens innleie. Samtidig er forhandlingsretten - og i siste omgang tillitsvalgtes rett gjennom loven til å si nei til innleie - et viktig grunnlag for det arbeidet som gjøres for å sikre ryddige vilkår i forbindelse med innleie.

Landsmøtet mener bedriftenes adgang til å inngå avtaler med de tillitsvalgte om innleie fra bemanningsforetak ut over hovedregelen i arbeidsmiljøloven bør begrenses. Dette kan gjøres ved at arbeidsmiljølovens § 14-12 (2) endres slik at avtaler om tidsbegrenset innleie bare kan inngås der det er hjemlet i en landsomfattende overenskomst. En slik endring vil bygge opp under det organiserte arbeidslivet. Ved inngåelse av avtaler om innleie bør det bl.a. oppgis bakgrunn og varighet av innleie, samt avklaring på hvilke lønns- og arbeidstidsordninger som skal gjelde for innleide.

Landsmøtet i 2011 besluttet at bemanningsforetak skulle kunne omfattes av de overenskomstene som var gjeldende hos innleier, og at innleide skulle likebehandles med innleiers egne ansatte. Dette ble gjennomført i tariffoppgjøret i 2012 og ved endringer i arbeidsmiljøloven samme år. Regjeringen har nå vedtatt å forskriftsfeste en unntaksadgang for bemanningsforetak som er bundet av en landsomfattende overenskomst. Det svekker beskyttelsen til ansatte i bemanningsforetak og legger press på tariffbestemmelsene våre.

Produksjonsbedrifters adgang til å leie ut arbeidskraft er først og fremst motivert i behovet for i perioder å finne annen sysselsetting til egne fast ansatte og dermed forhindre oppsigelser

eller permittering. Dette er ordninger som bør videreføres. Med innføringen av lov- og tariffbestemmelser om likebehandling av innleide fra bemanningsforetak, begynte en rekke bemanningsforetak å omdefinere virksomheten til å skulle være en produksjonsbedrift.

Om innleie skal behandles etter arbeidsmiljølovens § 14-12 eller § 14-13 avhenger av en konkret vurdering, og ikke av formuleringer i kontrakt eller hvilke benevnelser utleier benytter. Det er også tilfeller der utleie fra produksjonsbedrifter faller inn under regelverket i aml § 14-12 og 13-12 A. Derfor er det ikke formålstjenlig å innføre begrensninger i bemanningsforetaks adgang til å drive annen virksomhet. Derimot mener landsmøtet at det bør treffes tiltak for å tydeliggjøre forskjellen mellom de to formene for innleie.

Begrepene "tillitsvalgt" og "tariffavtale"

Mens hovedavtalene har tydelige bestemmelser for hvem som er tillitsvalgte og hvordan de skal velges, har forståelsen i arbeidsmiljøloven gradvis blitt mer utydelig og uklar. Etter hvert som nye bestemmelser om drøfting og medvirkning har blitt lovregulert, har tillitsvalgtbegrepet blitt utvannet.

Når lovgiver har gitt tillitsvalgte rett til å avtale unntak fra sentrale bestemmelser i arbeidsmiljøloven er det lagt til grunn at tillitsvalgte har forutsetninger for å ta tilstrekkelig hensyn til lovens vernehensyn. Derfor er det også utvidet adgang til unntak fra loven for bedrifter bundet av tariffavtale.

Arbeidstvistloven definerer tariffavtale som en "avtale mellom en fagforening og en arbeidsgiver eller arbeidsgiverforening om arbeids- og lønnsvilkår eller andre arbeidsforhold". I sin praksis har Arbeidsretten tatt stilling til begrepet ut fra den konkrete sammenhengen.

Nå opplever vi at en del arbeidsgivere forsøker å utnytte uklarheten i lovverket til å omgå vernebestemmelsene i arbeidsmiljøloven og samtidig undergrave det organiserte arbeidslivet. Fellesforbundet er opptatt av at arbeidsmiljølovens krav til "tillitsvalgte" og "tariffavtale" må sikres et reelt innhold. Dette gjelder spesielt i forhold til kompetansen til å inngå avtale om å fravike arbeidsmiljølovens alminnelige regler for arbeidstid og kompetansen til å inngå avtaler om innleie etter aml § 14-12 (2).

Landsmøtet mener at begrepene tariffavtale og tillitsvalgt etter arbeidsmiljøloven må strammes opp slik at tariffavtale forstås som en landsomfattende tariffavtale, og tillitsvalgt forstås som en som er valgt av medlemmene på grunnlag av en landsomfattende tariffavtale.

Allmenngjøring

Allmenngjøring av tariffavtaler har vært praktisert i Norge i mer enn ti år. Ordninga har til tider vært omstridt både politisk og fra arbeidsgiverhold. Den har likevel stått seg. Landsmøtet viser til Holden III-utvalget som i 2013 uttalte: *"Allmenngjøringsinstituttet spiller en viktig rolle ved å motvirke svært lave lønninger innen de bransjer der allmenngjøring blir vedtatt"*.

Landsmøtet er enig i dette. Det vil være behov for allmenngjøring i lang tid framover. Fellesforbundet må ta hensyn til dette i den videre utviklingen av tariffavtalene.

Allmenngjøring er blitt mer utbredt selv om er det en krevende oppgave å få allmenngjort tariffavtaler. Landsmøtet mener det er behov for en forenkling av allmenngjøringsordningen. Det bør ikke være dokumentasjonskrav, tariffavtalenes lønnsbestemmelser, herunder reise, kost og losji, bør kunne allmenngjøres dersom en av partene ber om det, og andre

bestemmelser dersom begge parter ber om det. Fellesforbundet har tatt dette opp med både arbeidsgivermotpart og med ulike regjeringer uten å få tilslutning til det. Det er derfor nødvendig å se på andre måter å forenkle vedtak om allmenngjøring og gjøre den mer forutsigbar. Landsmøtet mener vedtak om allmenngjøring må gjelde så lenge en av partene krever det, og uansett minst i to avtaleperioder.

Solidaransvaret er en viktig del av allmenngjøringsloven. Landsmøtet mener at solidaransvaret må utvides til også å gjelde for byggherre. Solidaransvaret må omfatte en periode for inntil 6 måneder.

Offentlige tilsyn

Arbeidstilsynet og Petroleumsstilsynet står sentralt i arbeidet mot useriøsitet og sosial dumping. Vi trenger effektive tilsyn i kampen for helse, miljø og sikkerhet, og for et arbeidsliv fritt for sosial dumping. De senere åra har forståelsen økt for hvilket alvorlig problem arbeidslivskriminalitet utgjør. Det er vedtatt skjerpede strafferammer for brudd på arbeidsmiljøloven og allmenngjøringsloven, samtidig som det er etablert et tettere samarbeid mellom offentlige etater. Fellesforbundet er opptatt av at offentlige myndigheter har både ressurser og virkemidler til effektiv bekjempelse av arbeidslivskriminalitet. I dette arbeidet inngår også et tett samarbeid med fagbevegelsen. Våre tillitsvalgte besitter en stor kompetanse på hva som skjer i arbeidslivet. Det er viktig at denne kompetansen kommer tilsynsetatene til del. Fellesforbundet vil derfor jobbe for et enda bedre samarbeide i arbeidet mot sosial dumping og arbeidslivskriminalitet.

I 2015 er det etablert felles enheter med medarbeidere fra Arbeidstilsynet, NAV, politiet og skatteetaten i Bergen, Stavanger og Oslo. Det arbeides for tilsvarende samarbeid i andre deler av landet. Fellesforbundet mener at dette er den riktige veien å gå og vil sentralt og lokalt støtte slike initiativ.

Det offentlige har også et viktig ansvar som en stor innkjøper. Fellesforbundet er opptatt av at offentlige anskaffelser skal gjennomføres på en slik måte at det fremmer det seriøse arbeidslivet, skaper tillit til forvaltningen av samfunnets økonomi og bidrar til en sunn konkurranse fri for kriminalitet og sosial dumping. Dette er et område hvor det har skjedd mye positivt de siste to årene. I kampen mot arbeidsmarkeds kriminalitet stiller nå mange kommuner, fylker og andre offentlige byggherrer krav til lærlinger og fagarbeidere i prosjektene, samt at underleverandørkjeden skal begrenses. Det må jobbes videre med dette, både overfor offentlige og private byggherrer.

Utfordringene med sosial dumping har gjort arbeidsforholdene til RVO-ene mer krevende, særlig pga. stor arbeidsinnvandring. Manglende språkkunnskaper hos mange gir store utfordringer. RVO-ordningen for hotell, restaurant og renhold har vist i sitt første hele driftsår at det er store mangler på vernearbeid innenfor bransjen. Dette bekrefter hvor viktig det er å ha denne ordningen. Ordningen bør forbedres bl.a. gjennom en tettere kontakt og samarbeid mellom RVO-ene og Arbeidstilsynet. Fellesforbundet må i samarbeid med LO arbeide for at ordningen opprettholdes.

Arbeidstilsynets mandat til å godkjenne arbeidstidsordninger ut over lovens rammer må begrenses.

Språkopplæring i arbeidslivet

Fellesforbundet tok i tariffoppgjøret i 2014 opp kravet om at arbeidsinnvandrere sine

muligheter for å lære seg norsk språk og norsk arbeidskultur må styrkes. Vi fikk gjennomslag for dette. Det er nå nedfelt i overenskomstene at partene skal arbeide for at arbeidsinnvandrere som sikter mot å bli en del av det norske arbeidsmarkedet, må få styrket sine grunnleggende ferdigheter i språk, sikkerhetskunnskap og arbeidskultur. Det er viktig at disse bestemmelsene blir brukt aktivt mellom partene på den enkelte bedrift.

Ordningen med basiskompetanse i arbeidslivet er styrket. Landsmøtet mener at denne muligheten må utvides til å bli en rettighet for alle arbeidsinnvandrere som ønsker å bli en del av det norske arbeidsmarkedet. Landsmøtet mener at retten til å kunne lære seg grunnleggende norsk og kunnskap om norsk arbeidskultur er viktig for å kunne fungere i det norske arbeidslivet og i samfunnet ellers. Ansvar for å lære seg dette må ligge både på den enkelte og bedriftene, men myndighetene må ha hovedansvaret for å legge til rette for dette.

Renhold i hotellbransjen

Renhold er en del av kjernevirksomheten på hotellene. Fellesforbundet er sterkt kritisk til outsourcing som virkemiddel. Forbundet er opptatt av at når spørsmål om outsourcing av renhold tas opp av arbeidsgiverne, skal dette drøftes med de tillitsvalgte og alternativer skal alltid vurderes.

Arbeidslivskriminalitet

Tilsynsetatene har i de siste årene synliggjort hvordan arbeidsmarkedskriminaliteten har bredt om seg i arbeidslivet. De har også påvist hvordan dette er koblet sammen med annen kriminalitet. Tilgangen på utenlandsk arbeidskraft og i bransjer med få og lave krav til kompetanse har gitt stort spillerom for kriminelle aktører, og virksomhet som kjennetegnes av både undergraving av lønns- og arbeidsvilkår, svart arbeid og annen økonomisk kriminalitet.

Arbeidslivskriminalitet må straffes strengere. Tilsynsetatene må styrke innsatsen mot denne kriminaliteten og etatene må skoles bedre på dette området.

Trygghet og forutsigbarhet i hverdagen

Et godt velferdssamfunn kjennetegnes av evnen til å fordele verdiene og skape trygghet for alle. Like muligheter for utdanning og helsetjenester så vel som trygghet for oppvekst og alderdom er avgjørende mål for samfunnsutviklingen.

Landsmøtet mener alle innbyggere har krav på et likeverdig og godt tjenestetilbud. Mesteparten av velferdstjenestene i Norge er kommunale. Det betyr at kommunene må ha en økonomi som gjør dem i stand til å gi et likeverdig tilbud til innbyggerne. Kommunestruktur må vurderes ut fra hva som er best for å sikre gode tjenester til innbyggerne, en effektiv kommuneforvaltning og hva som er best for lokaldemokratiet.

Dagpengeordningen må bedres

Da regjeringen fjernet ferietillegget i dagpengeordningen hevdet den at dette vil bidra til å motivere til arbeid. Reduksjon i ytelser motiverer ingen til arbeid, men noen vil bli tvunget til arbeid uten ferie. Alle mennesker har behov for ferie. Dette gjelder også arbeidstakere som mottar eller har mottatt trygdeytelser foregående år. Landsmøtet mener alle ytelser som gis som erstatning for lønn skal gi rett til feriepenger, og krever at ferietillegget i dagpengeordningen gjeninnføres.

Dagpengereglene må gi rom for at ansatte som har **blitt arbeidsledige og som har** startet et utdanningsløp, og som dermed er i ordinær permisjon enkelte dager i uka/måneden, får rett til dagpenger tilsvarende stillingsprosenten.

Fellesforbundets landsmøte mener det ikke skal være noe egenandel i form av ventedager ved permittering og arbeidsledighet. Personer som har krav på dagpenger skal få dette fra første dag. Dagpengene utgjør i dag, som hovedregel, omtrent 62 prosent av fjorårets lønnsinntekt. Fellesforbundets landsmøte mener denne satsen er for lav og bør heves til 70 %.

Arbeidsformidling, attføring og tilrettelagt arbeid

Landsmøtet mener NAV trenger sterkere arbeidsmarkedskompetanse for å styrkes både som arbeidsformidler og som bestiller, oppfølger og kontrollør av tiltaksarrangører. Men den faglige og praktiske oppfølging ute i bedriftene må i all hovedsak skje som i dag gjennom forhåndsgodkjente, ikke-kommersielle leverandører. Det er viktig å holde et nivå på tiltaksplasser for personer med nedsatt arbeidsevne som reduserer ventetid.

Landsmøtet støtter ikke forslag fra Vågeng-utvalget og fra Arbeidsdirektoratet om at NAV skal styrke samarbeidet med bemanningsbransjen for å få flere som står utenfor arbeidslivet inn i arbeidsmarkedet. Vi har veldig liten tro på at bemanningsbransjen er den rette til å få flere som står utenfor arbeidslivet inn i varig sysselsetting, og i hvert fall ikke de som står lengst fra arbeidsmarkedet. Vi har tvert om erfaring med at mange av de som blir ansatt i bemanningsbedrifter blir værende der, men uten verken jobb eller inntekt. Landsmøtet mener at formidling av arbeidskraft primært skal skje gjennom NAV og ikke gjennom private bemanningsbyråer.

Landsmøtet er positive til regjeringens forslag om et nytt, arbeidsforberedende tiltak for bl.a. personer med nedsatt arbeidsevne. Landsmøtet støtter forslag om bruk av ordinært arbeidsliv som arena for arbeidstrening og opplæring. Regjeringen foreslår at tiltaket skal ha en varighet på to år. Vi mener det bør være mulig å ha en mer individuell tilnærming til varighet på tiltaket. Det må være mulig å forlenge varighet dersom det kan lede fram til et fagbrev eller

annet form for formell kompetanse. Det er viktig å sikre at tiltak for personer med nedsatt arbeidsevne ikke blir en arena for utnyttelse av arbeidstakere.

Landsmøtet mener tiltaksdeltakere i arbeidstrening skal være ansatt hos tiltaksarrangør. Tiltaket bør være så nært opp mot et ordinært arbeidsmiljø som mulig med mest mulig like arbeidsvilkår som ordinært arbeidsliv. Vi mener derfor nytt tiltak bør inneholde samme ansettelsesform som dagens KIA (Kvalifisering i arbeidsmarkedsbedrift) og de tiltaksansatte må motta lønn. Vi tror mottak av lønn vil gi bedre attføringseffekt enn ytelser.

Det er viktig med god og tett oppfølging av både deltaker og arbeidsgiver i tiltak som skal gi arbeidspraksis både for å forhindre at arbeidsgiver utnytter tiltaket og for at arbeidstaker skal få nyttig dokumenterbar praksis. Landsmøtet mener tiltaksdeltakere bør motta lønn for arbeidet de utfører, ikke ytelser. En av kommentarene fra personer i dagens arbeidspraksistiltak er at de føler seg utnyttet fordi de utfører arbeid de burde hatt lønn for.

Landsmøtet går i mot kommunalisering av tiltaket - Varig tilrettelagt arbeid/varig tilrettelagt arbeid i ordinær bedrift (VTA/VTO). VTA må være en del av den statlige arbeidsmarkedspolitikken. Dette er viktig for å sikre et likeverdig arbeidsmarkedstilbud til sårbare grupper. Det må fortsatt være et statlig ansvar å skaffe jobb til de som er født eller er blitt uføre. Det er også viktig for ikke å skape usikkerhet rundt finansieringen av tiltaket. Det er et udekket behov for VTA-plasser. Landsmøtet mener regjeringen må lage en plan for oppjustering av antall VTA-plasser.

Et mer inkludert arbeidsliv

Intensjonsavtalen om et mer inkluderende arbeidsliv ble første gang inngått i 2002 og har blitt fornyet flere ganger, sist i mars 2014. Landsmøtet mener arbeidet med å få ned sykefraværet i Norge først og fremst må skje på den enkelte arbeidsplass, og IA-avtalen er et godt verktøy for målrettet samarbeid mellom partene lokalt.

Delmål to i IA-avtalen skal hindre frafall og bidra til at flere med redusert funksjonsevne kommer i jobb. Muskel- og skjelettlidelser og psykiske lidelser er to av de største fraværsårsakene i norsk arbeidsliv. Dette er lidelser som ofte ikke er synlige for andre. For mange gir dette utfordringer i forhold til forebygging og tilrettelegging. Når det gjelder psykiske lidelser er dette et område som er veldig tabubelagt, noe som kan gi ekstra utfordringer for den enkelte. Forebygging av sykefraværet er viktig både for den enkelte arbeidstaker, men også for bedriftene og samfunnet. Et godt forebyggende arbeid kan på sikt få ned fraværet og gi økonomisk gevinst for bedriften.

Arbeidstakere som har vært lenge i bedriften er en viktig ressurs, med mye kunnskap om både faget og arbeidsplassen. Delmål tre i IA-avtalen skal bidra til at flere arbeidstakere står lengre i arbeid. Det er viktig at bedriften har en klar strategi på dette. Landsmøtet mener det er viktig at flest mulig av våre medlemmer klarer å stå i jobb til de er 62 år eller mer. For å få til dette er det i en del bransjer avgjørende at man tidlig tenker på tilrettelegging, og at dette har et langsiktig perspektiv der målet er at de ansatte skal klare å stå i jobb lengst mulig. Landsmøtet mener det er viktig å fortsatt jobbe for å trygge og videreføre avtalens tre delmål.

Fortsatt svakheter i pensjonssystemet

Alderspensjon fra folketrygden er - og skal være - det bærende elementet i det norske pensjonssystemet, men tjenestepensjoner vil bli en viktig del av arbeidstakeres samlede alderspensjon i fremtidens pensjonssystem. Det er i dag vanskelig å få oversikt over

innbetalinger og oppspart pensjonskapital. Dagens system hvor arbeidstaker generer pensjonskapitalbevis ved skifte av arbeidsgiver medfører at mange arbeidstakere har mange kapitalbevis og ikke alle har oversikt over dem. Landsmøtet er opptatt av at arbeidstakere i framtida kun skal ha én pensjonskonto og at det skal bli enklere **og mer synlig** å få oversikt over innbetalinger og oppspart pensjonskapital. Disse spørsmålene må være en del av partenes tjenestepensjonsutredning fram mot tariffoppjøret 2016.

Landsmøtet går i mot alle forslag om heving av nedre grense for uttak av alderspensjon. De som vil tape på en slik heving er de som i dag ikke klarer å stå lenger i arbeid. Disse taper allerede i dag ved levealdersjusteringen. Heves 62 års grensen frykter landsmøtet at vi kommer tilbake til tiden før AFP, hvor mange arbeidstakere i våre bransjer måtte avslutte sitt arbeidsliv som ufør.

Landsmøtet mener det er viktig å få oversikt over hvordan pensjonsreformen slår ut for våre medlemmer og at reformen ikke skaper økte sosiale forskjeller. Evalueringen må også ha med seg hvordan pensjonsreformen kan slå ut for årskull født etter 1963. Evalueringen må særlig omfatte hvordan opptjeningsgrunnlag, levealdersjustering og indeksering har slått ut. Evalueringsarbeidet med pensjonsreformen må ha høy prioritet. Evalueringsarbeidet må også omfatte uførepensjonsreformen. Forbundet vil arbeide for at de uføres rettigheter og økonomiske levevilkår er gode og rettferdige.

Landsmøtet ser med bekymring på alle tilfeller der arbeidstakere mister AFP på slutten av sin yrkeskarriere. Evalueringen av AFP har til nå ikke innhentet data som viser bakgrunn for disse avslagene, data for dette må innhentes. Landsmøtet ønsker bl.a. å vite om dagens ansiennitetsregler er for strenge. Dersom krav til ansiennitet medfører at AFP utvikler seg til å bli en ordning som ikke treffer de den var ment for, sliterne i arbeidslivet, må partene se på ordningen. Landsmøtet mener det er viktig å få inn bestemmelser som på en bedre måte enn i dag sikrer AFP for arbeidstaker som har et langt yrkesliv bak seg. Fellesforbundet har bedt LO utrede muligheten for å etablere en forsikringsordning for å sikre ytelse til organiserte arbeidstakere.

Rettferdig skatt

Et godt kollektivt velferdssystem må finansieres gjennom et effektivt skattesystem. Størrelsene på skatteinntektene må alltid stå i forhold til vår samlede verdiskaping og vår evne til å ta landets ressurser i bruk. Skattesystemet må utformes slik at det har høy troverdighet i befolkningen. Etter landsmøtets syn forutsetter dette at skattebyrden fordeles rettferdig og at folk med størst betalingsevne bidrar mest til felleskapet. Fra 2001 til 2010 ble norske investeringer i ulike skatteparadis femdoblet. Skattekonkurransen mellom land, med mulighet for skatteflukt og aggressiv skatteplanlegging, er ødeleggende for alle land som ønsker å utvikle et godt velferdssamfunn. Det er kun brede internasjonale regler og avtaler som kan demme opp for en ødeleggende global skattekonkurransen. Fellesforbundet vil, både gjennom politisk påvirkningsarbeid i Norge og i de internasjonale føderasjoner forbundet deltar i, legge sterkt press på nasjonale og internasjonale myndigheter for å ta opp kampen mot internasjonal økonomisk kriminalitet. EU har siden 2011 arbeidet for et felles regelverk for verdsetting av inntektene til overnasjonale selskaper. Landsmøtet krever at Norge, gjennom EØS-avtalens kanaler, må bidra til å styrke dette arbeidet.

Barnetrygden må økes

Landsmøtet mener det er viktig å beholde barnetrygden som en universell ytelse og går i mot

behovsprøving. Barnetrygden skal være et bidrag til familier med en forsørgerbyrde. Barnetrygden kan brukes i kamp mot barnefattigdom. Da må satsene økes.

Tannhelse

Tennene er en del av kroppen og tannlegebehandling bør i prinsippet likestilles med legebehandling når det gjelder egenbetaling. Som et ledd i å redusere utgiftene for den enkelte må særlig personer med lave inntekter prioriteres.

Rusavhengighet

Kampen mot rusavhengighet må styrkes. Som regel er rus uforskyldt, og har mye av sin årsak i sosiale og økonomiske problemer. Det er viktig med god behandling og oppfølging. I denne kampen har også politiet og rettsvesenet en viktig rolle å spille ved å bidra til at de med problemer kommer raskt på fote igjen.

Fagligpolitiske utfordringer

Fagbevegelsen spiller en avgjørende rolle i kampen for å sikre en utvikling med rettferdig inntektsfordeling og gode velferdsordninger. I land der fagbevegelsen svekkes ser vi at ulikhetene øker betydelig. En sterk fagbevegelse er den beste garantien for en god inntektsfordeling.

Også i Norge ser vi klare tegn til økende sosiale ulikheter. Landsmøtet ser med bekymring på at det er i ferd med å vokse fram en ny gruppe med underbetalte arbeidere på tross av mange tiltak mot sosial dumping. Landsmøtet registrerer også med stor bekymring at det utvikler seg et delt arbeidsmarked mellom de som har faste tilsetningsvilkår og de som har midlertidige og dårligere tilsetningsvilkår.

Vi lever i dag i en verden der billig, uorganisert og svært mobil arbeidskraft finnes i overflod. Dette legger et press på alle forhold knyttet til arbeidslivet, bl.a. lønninger, arbeidstid og ansettelsesforhold. Dersom arbeidsmarkedet utvikler seg til en alles kamp mot alle er det arbeidstakerne som har alt å tape på dette.

Siden EU-utvidelsen har Norge hatt en sterk sysselsettingsvekst og samtidig stor arbeidsinnvandring. Dette har skapt betydelige utfordringer. Organisasjonsgraden innenfor en del bransjer har falt og sosial dumping er fortsatt et stort problem. Fordi tilgangen på arbeidskraft har vært stor er både viljen og motivasjonen for å investere i teknologi og å utvikle kompetansen til arbeidsstokken blitt mindre. Dette er en viktig årsak til at produktivitetsveksten har vært avtakende og innovasjonskraften svak. Landsmøtet mener at svaret på disse utfordringene ikke er å stanse arbeidsinnvandringa, men å ta et krafttak for mer og bedre fagopplæring, og et mer seriøst arbeidsliv med gode lønns- og arbeidsvilkår.

Fellesforbundets styrke baserer seg på høy organisasjonsgrad og en stor grad av tariffavtaledekning. Denne styrken skal forbundet bruke til å sikre at konkurranseutsatt industri gjennom frontfaget skal legge rammene for lønnsutviklingen. Gjennom tariffoppgjørene skal vi sikre at de ansatte får en rettmessig andel av verdiskapingen. Gjennom tariffpolitikken skal forbundet bidra til å sikre medlemmenes kjøpekraft og en rettferdig fordeling. Landsmøtet er opptatt av at de lavest lønte ivaretas særskilt og at arbeidet for lav- og likelønn prioriteres gjennom både særskilte lønnstillegg, minstebestemmelsene og garantiordningene.

Vårt tariffsystem bygger på en oppgavefordeling mellom de sentrale og lokale partene. I alle våre overenskomster er det avtalt en rekke oppgaver som de lokale parter skal ivareta. De tillitsvalgte på arbeidsplassen har en viktig rolle i å ivareta medlemmenes interesser. Landsmøtet vil særlig understreke betydningen av en sterk organisasjon på arbeidsplassene slik at partsarbeidet også fungerer som forutsatt der.

Vi har et stortingsflertall og en regjering som svekker viktige deler av lovverket på arbeidslivsområdet. Dette er en trussel mot et organisert arbeidsliv. Landsmøtet mener det må være en prioritert oppgave for Fellesforbundet sammen med resten av fagbevegelsen å arbeide for at svekkelsene i arbeidsmiljøloven reverseres. Samtidig er det behov for nye forbedringer av lovverket. Landsmøtet vil advare mot en politikk som ytterligere uthuler sentrale sider av lovverket. Landsmøtet viser her til utvalget som regjeringen har nedsatt for å se på arbeidstidsbestemmelsene m.m. i arbeidsmiljøloven.

Dersom lovverket svekkes vil det oppstå behov for å styrke tariffavtalene for å ivareta medlemmenes interesser. Landsmøtet mener at det i større grad enn tidligere kan være behov for å tariffsikre goder som også er lovregulert.

Endringer i avtaleverket og -strukturen må skje gjennom forhandlinger mellom partene på likeverdige vilkår. Landsmøtet advarer på det sterkeste mot politisk inngripen i forhandlingsretten.

Forsvarsdepartementet er tariffpart sammen med LO/Fellesforbundet i Verkstedoverenskomsten for Forsvaret, som har en nesten 100-årig historie som tariffavtale for de sivile vedlikeholdsarbeiderne i Forsvaret. Nå har departementet ytret ønske om å avvikle den. Fellesforbundet er ikke enige i departementets begrunnelser for dette. De har nå til vurdering å bruke sitt ensidige politiske virkemiddel - forskriftsendring - for å tvinge gjennom dette ønsket. Landsmøtet reagerer på at Forsvarsdepartementet ikke vil møte LO/Fellesforbundet i forhandlinger om dette, noe som ville vært normal fremgangsmåte i arbeidslivet. Det som er i ferd med å skje representerer en skamplett på Forsvarsdepartementets personalpolitikk overfor verkstedarbeiderne. Landsmøtet oppfordrer på det sterkeste Forsvarsdepartementet om å innstille prosessen de har påbegynt.

Fellesforbundet har et faglig politisk samarbeid med Arbeiderpartiet. Samarbeidet er både historisk og praktisk betinget. Historisk ved at samarbeidet har vært et verktøy for å fremme og forbedre arbeidernes stilling i samfunnet. Praktisk ved at Arbeiderpartiet gjennom sin størrelse har hatt kraft til å kunne omforme samfunnet i en retning som har gavnet fagbevegelsen og vanlige folk.

Samarbeidet blir utøvd både gjennom LO og direkte mellom forbundet og Arbeiderpartiet. Samarbeidet er basert på selvstendige organisasjoner. Landsmøtet mener dette samarbeidet skal videreføres og styrkes. Landsmøtet mener det er viktig å skape fellesarenaer for politisk interessert ungdom, som f.eks. AUF og ungdom i LO. Her er tiltak som felles skolering, politisk bevisstgjøring og erfaringsutveksling viktig.

Fellesforbundet ønsker et godt forhold til den til enhver tid sittende regjering. Det er også viktig at Fellesforbundet har kontakt med alle politiske partier, så vel sentralt som lokalt, for å fremme medlemmenes og forbundets interesser

Den politiske situasjonen - Stortingsvalet 2017

Kommune- og fylkestingsvalet gav store endringar i det politiske kartet samanlikna med valet for fire år sidan. Valet var ein kraftig framgang for parti som ønskjer sterkare samfunnsstyring, sterkare arbeidstakarrettar og som ønskjer ei utvikling med meir vekt på miljø og klima. Arbeidarpartiet var den store valvinnaren med ei oppslutning på over 33 prosent. Saman med auka oppslutning for Miljøpartiet Dei Grøne og fleire stadar også for Senterpartiet, SV og Raudt, gav det grunnlag for politisk skifte i mange kommunar og fylkeskommunar.

Landsmøtet i Fellesforbundet uttrykkjer glede over resultata, og har store forventningar til at det politiske skiftet, særleg i mange av dei større byane, skal gi ein endra politikk. Landsmøtet er opptekne av at kommunane brukar makta si til å styrkje velferden, bygge ut infrastrukturen ved å leggje betre til rette for næringsutvikling og bustadbygging og ikkje minst at kommunane blir gode og profesjonelle utbyggjarar. Kommunane står for ein betydeleg del av den samla anleggsbygginga i landet. Som oppdragsgjevarar må dei stille krav i sine anbod om gode løns- og arbeidsvilkår, fagopplæring, kvalitet i byggearbeida m.m., slik blant anna Telemark fylkeskommune gjorde vedtak om tidlegare i år. Valresultatet gir også grunnlag for å setje stoppar for privatisering og konkurranseutsetjing av grunnleggjande velferdstenester.

Vi opplever no ei stor flyktningekrise. Norge må ta sin del for å ta imot asylantar og sørge for raskast mulig integrering. Forslaget frå Framstegspartiet om å gje flyktningane midlertidig opphald er ein svært dårleg ide. Truleg er dette personar som vil trenge eit langt opphald. Det er særskilt viktig i den situasjonen vi er oppe i no at dette ikkje fører til rasisme, framandhat og ekstreme haldingar. Fellesforbundet skal arbeide for at dette ikkje skal skje.

Vi har i dag ei regjering som fører ein arbeidslivspolitikkk som over tid vil skape eit anna arbeidsliv enn det den norske modellen med blant anna faste tilsetjingar og høg organisasjonsgrad byggjer på. Landsmøtet meiner det blir ei heilt sentral oppgåve for Fellesforbundet i samarbeid med alle andre krefter i arbeidarrørsla og sikre at denne regjeringa får avløyning etter stortingsvalet i 2017.

Landsmøtet meiner vi hadde gode erfaringar med den raudgrøne regjeringa. Ho førte ein arbeidslivspolitikkk som bygde opp under vår modell, og som gjennomførte ei rad med tiltak mot sosial dumping og for eit meir seriøst arbeidsliv. Dersom valresultatet i 2017 tilseier det meiner landsmøtet at det naturlege utgangspunktet for ei ny regjering må baserast på eit samarbeid mellom Arbeidarpartiet, SV og Senterpartiet. Men landsmøtet ser det som ikkje unaturleg at ein også prøver å byggje breiare alliansar. Føresetnaden for slike alliansar må vera ei regjeringsplattform som er tufta på formuleringar om eit godt og sterkt organisert arbeidsliv, bekjemping av sosial dumping og arbeidsmarknadskriminalitet, arbeid til alle, nei til konkurranseutsetjing og privatisering av velferden og ei styrking av velferdsordningane våre.

Ja til arbeid - behov for sterkare tiltak i statsbudsjettet

Norge opplever veksende arbeidsløyse. Talet på varsla oppseiingar og permitteringar har dobla seg i høve til i fjor, og det er dessverre aukande. Prognosane tyder på enno større arbeidsløyse til neste år. Landsmøtet er sær urolege over utviklinga. Arbeidsløysa slår særleg sterkt innover bransjar og område i landet der mange av medlemene i Fellesforbundet arbeider.

Regjeringa sitt forslag til statsbudsjett er dessverre på langt nær eit godt nok svar på denne utfordringa. Budsjettet burde inneheldt tiltak som var langt meir målretta mot utfordringane i dei bransjane som no opplever nedbemanning og oppseiingar. Den vesentlege årsaka til veksende arbeidsløyse er konsekvensane av det sterke oljeprisfallet og oljeselskapa sine tilstrammingar for å møte situasjonen. Dette rammar både tilsette i oljeindustrien, men i enno større grad tilsette i leverandørindustri og dei som leverer tenester. Det er her kraftfulle tiltak burde vore sett inn.

Landsmøtet stiller seg fullstendig undrande til at ikkje regjeringa i denne situasjon føreslår å endre permitteringsregelverket. Med gjeldande regelverk vil enno fleire vil bli oppsagde, og viktig kompetanse for bedriftene vil bli borte. Det er i dagens situasjon heilt nødvendig at perioden ein kan motta dagpengar under permittering blir utvida frå dagens 30 veker til 52 veker. Dersom ein i kortare periodar arbeider medan ein er permittert, må dette ikkje telje med som del av 52-vekers perioden. Samtidig må permittering ned til 40 prosent gi grunnlag for dagpengar. På den måten blir det også enklare og rimelegare med rullerande permittering. Vidare må lønspliktp perioden for arbeidsgjevar reduserast frå 10 til 5 dagar.

Oljeselskapa er ikkje skuld i den låge oljeprisen. Men oljeselskapa burde i denne krevjande situasjonen lagt betre til rette for å oppretthalde aktivitet hos leverandørane. Selskapa har halvert nivået på vedlikehaldsoppdrag og modifikasjon og utrustning av installasjonar er på det næraste stoppa opp. Dette er oppgåver som uansett må gjerast. Oljeselskapa burde ha gjort det no.

Regjeringa kan medverke sjølv til at ordresituasjonen for verftsindustrien kan bli betre. Regjeringa kan stimulere og leggje til rette for fornying av fergeflåten, den kan sørgjer for bestilling av kystvaktfarty og den kan forsere innkjøp i Forsvaret. Dette er ikkje berre bra for industrien. Det er også lurt for staten og det offentlege elles å gjere det i tider med ledig kapasitet hos utbyggjarar.

I budsjettet er det sett av meir midlar til forskning som kan kome næringsutvikling og bedrifter til gode. Det er også bra at midlane til miljøteknologi er auka med over 100 millionar kroner. Men særleg i dagens situasjon burde det vore avsett meir.

Landsmøtet stiller seg heilt undrande til at regjeringa har føreslått å heve nedre grense for frådrag for arbeidsreise frå 16 000 til 22 000 kroner. Det medfører for mange ei skatte-skjerpning på vel 1 500 kroner. Godt over 100 000 arbeidstakarar med lenger arbeidsreiser vil merke tilstramminga. Og det er særleg uforståeleg at dette skjer i ein situasjon der mange har behov for å skifte jobb, og der kravet for å ta imot tilvist arbeid er skjerpa. Landsmøtet ber om at dette ikkje blir vedtatt.

Landsmøtet er glad for at ordninga med Basiskompetanse i arbeidslivet (BKA) blir føreslått styrka og utvida, slik at det no blir høve til å motta støtte til grunnleggjande opplæring i norsk for arbeidsinnvandrarar.

Regjeringa føreslår å auke lærlingtilskotet med 2 500 kroner. Det er bra at det i det minste blir auka, men den burde ha vore større for å få ein sterkare økonomisk stimulans til å inngå lærekontrakter. Landsmøtet stiller seg også heilt undrande til at regjeringa kuttar i bustipendet til lærlingar som tener meir enn 13 000 i månaden. Mange lærlingar må flytte for å kunne gå på skule eller vere lærling i bedrift. Landsmøtet ber om at dette ikkje blir vedtatt.

Økonomien i mange kommunar er stram og vil ikkje bli betra i det budsjettet som er lagt fram. Fleire kommunar vil måtte kutte i viktige velferdstilbod om ikkje dei økonomiske rammene blir betre. Landsmøtet ber om at kommunane sin økonomi blir betra.

Den lovfesta perioden med fedrepermisjon må utvidast til 14 veker igjen.

Landsmøtet er skuffa over forslaget om å kutte støtta til den Nordiske Folkehøgskolen, som er eit samarbeid mellom arbeidsgjevarorganisasjonane og styreksmaktene for å kurse tillitsvalde i FN sin organisasjon ILO. Landsmøtet krev at dette blir endra og at støtta blir innført igjen.

Nei til meir søndagsopning av butikkar - Nei til generell væpning av politiet

Landsmøtet stiller seg undrande over regjeringa sitt store behov for å endre heilagdagslova ved å tillate at butikkar skal vere opne på søn- og heilagdager. Det finst ikkje noko udekkja behov for dette. Reglane som vi har i dag er tilstrekkelege for å halda ope på søn- og heilagdagar, mellom anna for butikkar på "typiske turiststeder". Landsmøtet ber regjeringa om å droppe forslaget.

Landsmøtet meiner at eit uvæpna politi er ein viktig del av politiet si evne til å løyse konflikter på. Det at politiet skal kunne bere våpen skapar lett grunnlag for utilsikta auka vald. Landsmøtet er imot ei generell væpning av politiet. Den midlertidige væpninga må avviklast så snart som mogeleg.